



HRVATSKO
KATOLIČKO
SVEUČILIŠTE
ZAGREB
UNIVERSITAS
STUDIORUM
CATHOLICA
CROATICA
ZAGREBIA

ODJEL ZA POVIJEST

Valentin Glas

**RATNI PUT 83. SAMOSTALNOG ZAGREBAČKOG
BATALJUNA**

Diplomski rad

Zagreb, veljača 2019.



HRVATSKO
KATOLIČKO
SVEUČILIŠTE
Z A G R E B
UNIVERSITAS
STUDIORUM
CATHOLICA
CROATICA
Z A G R A B I A

ODJEL ZA POVIJEST

Valentin Glas

**RATNI PUT 83. SAMOSTALNOG ZAGREBAČKOG
BATALJUNA**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ante Nazor

Zagreb, veljača 2019.

Valentin Glas

(Ime i prezime studenta)

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom izjavljujem i potpisom potvrđujem da je diplomski rad:

Ratni put 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna

(naslov diplomskog rada)

isključivo rezultat mog vlastitog i samostalnog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i objavljenoj literaturi, a dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima su jasno označeni kao takvi te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranog rada, te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Zagrebu, 21.2.2019.

(potpis)

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Naslov	Ratni put 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna
Autor	Valentin Glas
Mentor Komentor	izv. prof. dr.sc. Ante Nazor
Ključne riječi	Domovinski rat, vinkovačko bojište, 83. samostalni zagrebački bataljun, zagrebački dragovoljci, strani dragovoljci u Domovinskom ratu
Povjerenstvo za ocjenu i obranu diplomskog rada	1. _____, predsjednik 2. _____, član 3. _____, član
Ustanova koja je dodijelila akademski stupanj	HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE
Sveučilišni odjel	Odjel za povijest
Mjesto	Zagreb
Država obrane	Republika Hrvatska
Znanstveno područje i polje	Humanističke znanosti, Povijest
Vrsta studija	Sveučilišni
Razina studija	Diplomski
Naziv studijskog programa	Suvremena povijest
Akademski naziv	Magistar povijesti
Kratika akademskog naziva	mag. hist.
Vrsta rada	Diplomski rad
Jezik diplomskog rada	Hrvatski
Datum obrane	

BASIC DOKUMENTATION CARD

Title	Homeland war, battlefield Vinkovci, 83rd Independent Zagreb Battalion, Zagreb military volunteers, foreign military volunteers in Homeland war
Author	Valentin Glas
Mentor Co-mentor	Ante Nazor, PhD, Associate professor
Key words	Homeland war, battlefield Vinkovci, 83rd Independent Zagreb Battalion, Zagreb military volunteers, foreign military volunteers in Homeland war
Thesis Committee	1. _____, president 2. _____, member 3. _____, member
The Institution Awarding the Academic Title	CATHOLIC UNIVERSITY OF CROATIA
University Department	Department of History
Location	Zagreb
Country of Defense	Republic of Croatia
Scientific Area and Field	Humanistic science, History
Type of Study	University
Level of Study	Graduate
Study Programme	Contemporary History
Academic Title	Master of History
Abbreviated Academic Title	mag. hist.
Type of Thesis	Graduate Thesis
Language of Thesis	Croatian
Date of Thesis Defense	

RATNI PUT 83. SAMOSTALNOG ZAGREBAČKOG BATALJUNA

Valentin Glas

Sažetak:

U radu, autor na temelju privatnog arhivskog gradiva, do sada objavljenih izvora i literature i periodike analizira ratni put 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna. Odnosno od osnivanja četiri samostalne zagrebačke satnije na Zagrebačkom velesajmu, formiranja 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna 23.12. 1991. godine do ukidanja postrojbe 31. srpnja 1992. godine. Glavnina diplomskog rada se odnosi na situaciju na istočnoslavonskom bojištu prije i poslije dolaska zagrebačkih dragovoljaca, ali i ostala bojišta u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini na kojima je postrojba sudjelovala. Glavni cilj formiranja zagrebačkih samostalnih satnija je bio pomoć i deblokada Vukovara, no poslije neuspjelog napada na Marince satnije se raspoređuju na liniji obrane Vinkovaca. U razdoblju neprijateljskih uspješnih napadnih akcija od sredine studenoga do početka prosinca 1991. godine, samostalne zagrebačke satnije će sudjelovati u obrambenim djelovanjima i na taj način doprinijeti zaustavljanju daljnjih neprijateljskih prodora u teritorij pod kontrolom hrvatskih snaga. Poslije potpisivanja Sarajevskog primirja i stabilizacije na vinkovačkom bojištu, formirani 83. samostalni zagrebački bataljun sudjelovao je na ostalim bojištima. Važno je istaknuti i doprinos stranih dragovoljaca, koji su činili značajan broj pripadnika postrojbe.

Ključne riječi: Domovinski rat, vinkovačko bojište, 83. samostalni zagrebački bataljun, zagrebački dragovoljci, strani dragovoljci u Domovinskom ratu

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ante Nazor

Catholic University of Croatia

Department of History

WAR CHRONICLE OF 83RD INDEPENDENT ZAGREB BATTALION

Valentin Glas

Abstract

Based on the private archive sources, published sources and literature and periodicals, author analyzes the war chronicle of the 83rd independent Zagreb battalion. Also, the paper will try to explain the formation of 83rd independent war battalion of Zagreb which happened on 23rd of December 1991. but it will be written about repeal of a same battalion on 31st of July 1992. The most of the graduate thesis relates to the situation in the East Slavonian battlefield before and after the arrival of military volunteers from Zagreb, as well as other battles in the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina where this military unit participated. The main goal of forming, 83rd Independent Zagreb Battalion was to help and unblock Vukovar, but after an unsuccessful attack on Marinci, independent Zagreb companies were deployed on the line of defense of Vinkovci. In the period of successful hostile assault actions from mid November to early December 1991, independent Zagreb companies will take part in defensive operations and thereby contribute to stopping further hostilities in the territory under the control of the Croatian forces. After the signing of the Sarajevo treaty and stabilization on the battlefield Vinkovci, the 83rd Independent Zagreb Battalion participated in other battlefields. It is also important to point out the contribution of foreign military volunteers, who made a significant number of members of the unit.

Keywords: Homeland war, battlefield Vinkovci, 83rd Independent Zagreb Battalion, Zagreb military volunteers, foreign military volunteers in Homeland war

Supervisor: Ante Nazor, PhD, Associate professor

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1. 1 Predmet, cilj i metodologija istraživanja	1
2. Kontekst raspada Jugoslavije i početak Domovinskog rata	3
2. 1 Političke promjene u SFRJ od sredine 1980-ih	3
2. 2 Višestranački izbori u SR Hrvatskoj, osnivanje Republike Hrvatske i početak srpske pobune.....	4
2. 3 Velikosrpska politika JNA.....	6
2. 4 Velikosrpska pobuna i početci sukoba na istočnoslavonskom području.....	11
2. 5 Situacija na istočnoslavonskom bojištu do listopada 1991. godine.....	16
3. Ratni put 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna	22
3. 1 Formiranje 4 samostalne zagrebačke satnije na zagrebačkom velesajmu i početni raspored na Vinkovačkom bojištu	22
3. 2 Raspored 4 samostalne zagrebačke satnije na vinkovačkom bojištu i vojne zadaće od listopada do prosinca 1991. godine.	26
3. 3 Preustroj i formiranje 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna	32
3. 4 Vojne zadaće 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna.....	33
3. 5 Doprinos 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna na drugim bojištima tijekom 1992. godine.....	35
3. 6 Strani dragovoljci u 83. samostalnom zagrebačkom bataljunu	39
4. Zaključak	42
5. Prilozi.....	44
6. Popis izvora i literature	60
6. 1 Neobjavljeni izvori	60
6. 2 Knjige i časopisi	62
6. 3 Mrežni izvori	64
6. 4 Novinski članci	65

1. Uvod

Tema ovoga diplomskoga rada je Ratni put 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna. Podijeljen je na tri glavne tematske cjeline. Prva cjelina je pregled društvenih i političkih promjena koje su vodile od raspada Socijalističke federativne republike Jugoslavije prema stvaranju Republike Hrvatske. Također, u prvom se dijelu obrađuje i srpska pobuna u Hrvatskoj te koordiniranje sa otvorenom agresijom JNA na Hrvatsku. Druga cjelina diplomskoga rada je formiranje četiri samostalnih zagrebačkih satnija na Zagrebačkom velesajmu, koje su bile izraz volje građana Zagreba za pomoć Vukovaru, odnosno istočno-hrvatskom bojištu. Uz to se obrađuje i prisutnost Samostalnog voda Sesevski Kraljevec koji je samoorganizirano otišao u pokušaj proboja prema Vukovaru i kasnije će postati sastavni dio zagrebačkih dragovoljaca na vinkovačkom bojištu. Konačno, zadnja cjelina diplomskoga rada odnosi se na formiranje 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, u čiji će sastav ući zagrebački dragovoljci na vinkovačkom bojištu. Osim formiranja postrojbe važno je istaknuti i razradu teme o sudjelovanju 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna na ostalim bojištima hrvatskoga ratišta i stranim dragovoljcima koji su sudjelovali u obrani Hrvatske, a bili su pripadnici postrojbe.

Početni cilj formiranja četiri samostalne satnije na Zagrebačkom velesajmu bila je pomoć i pokušaj proboja opkoljenom Vukovaru. Poslije neuspjeloga pokušaja proboja 15. listopada 1991. godine ove postrojbe biti će raspoređene na obrambenoj liniji Vinkovaca te će biti u stalnoj aktivnosti provođenja aktivne obrane na tom području. Iako postrojbe zagrebačkih dragovoljaca nisu uspjele u prvoj zapovijedi kojoj je cilj sudjelovanje u razbijanju opsade Vukovara, postrojbe će biti uspješne u obrani vinkovačkoga bojišta u najgorem razdoblju za hrvatske branitelje od sredine studenoga do početka prosinca 1991. godine. Na vinkovačkom bojištu zagrebački dragovoljci biti će, uz poslije dodanu 105. brigadu HV-a Bjelovar, jedina postrojba koja nije bila s područja Slavonije aktivna u obrani Vinkovaca u razdoblju od sredine studenoga do početka prosinca 1991. godine te upravo u tom smjeru treba promatrati ulogu i važnost Zagrebačkih samostalnih satnija, a kasnije formiranoga 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna.

1.1 Predmet, cilj i metodologija istraživanja

Cilj ovoga diplomskog rada je iznijeti povijesni pregled prisustva zagrebačkih dragovoljaca na vinkovačkom bojištu u razdoblju od listopada 1991. godine do kraja svibnja 1992. godine. Shodno tome veći dio prvoga dijela diplomskoga rada odnosi se na analizu društveno – političkih odnosa i razdoblja koje je prethodilo otvorenoj agresiji na Hrvatsku od

ljeta 1991. godine. Temeljna literatura za uvodni dio diplomskoga rada su knjiga Ante Nazora i Tomislava Puška *Domovinski rat: pregled političke i diplomatske povijesti* te knjige Davora Marijana *Domovinski rat* i *Obrana i pad Vukovara*. Glavna tema diplomskoga rada je ponajviše zastupljena u knjizi Zvonimira Tanockoga i Antuna Smajića *Ratni album 109. brigade HV Vinkovci : od osnivanja do 15.5. 1992.* koja je pri analizi dostupne literature jedina knjiga koja ima širi opis sudjelovanja postrojbi zagrebačkih dragovoljaca na vinkovačkom bojištu. Upravo iz tog razloga diplomski rad se u većoj mjeri referira na neobjavljene izvore, odnosno na privatni arhiv Petra Lovrića, ratnoga zapovjednika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna i intervjue koji su vođeni sa živim sudionicima događaja, odnosno s bivšim pripadnicima 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna. Prilikom intervjuiranja i transkribiranja intervjua pazilo se da se izrečene informacije mogu referirati i na dostupnu literaturu i dostupno arhivsko gradivo. Pri odabiru intervjuiranih osoba pazilo se da budu značajne po svojoj ulozi u 83. samostalnom zagrebačkom bataljunu. Tako je Petar Lovrić intervjuiran iz razloga što je do 27. siječnja 1992. godine obnašao dužnost zapovjednika postrojbe, dok je Jasna Žumbar intervjuirana kao sudionica Domovinskoga rata u smislu doprinosa žena u obrani Republike Hrvatske. Nadalje, Zoran Beuković je intervjuiran kao zamjenik zapovjednika minobacačke baterije 2. samostalne zagrebačke satnije „Sava“, a Vlado Gruić intervjuiran je kao zapovjednik Samostalnog voda Sesevski Kraljevec, kasnije pratećega voda 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, odnosno kao zapovjednik postrojbe koja je bez potrebe poziva i organizacije od strane vlasti, samoorganizirano krenula u obranu istočne Hrvatske. Osim toga, u ovome diplomskome radu su korišteni i dostupni novinski članci, koji su bili vezani uz sudjelovanje 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna na vinkovačkom bojištu, a sadržani su u novinama *Novi Vjesnik* i *Glas Slavonije* te vojnom časopisu *Hrvatski vojnik*. Ključni izazov pri obrađivanju teme bio je nedostatak dostupne literature koja se izravno veže uz sudjelovanje zagrebačkih dragovoljaca na vinkovačkom bojištu, što je nadoknađeno analizom arhivskog gradiva dostupnog u privatnom arhivu Petra Lovrića. Značaj za akademsku zajednicu pri radu na ovoj temi je taj što je ovo prvi akademski rad koji se odnosi na ratni put 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, njegovo formiranje, ali i vojne akcije te značenje u kasnijem uspjehu obrane teritorija Republike Hrvatske.

2. Kontekst raspada Jugoslavije i početak Domovinskog rata

2.1 Političke promjene u SFRJ od sredine 1980-ih

Promjenom geopolitičkih odnosa, padom Berlinskoga zida i početkom raspada SSSR-a politička situacija u Jugoslaviji započet će s fazom demokratizacije i stvaranjem novih političkih stranaka. Dotadašnji geopolitički značaj Jugoslavije nestankom dviju suprotstavljenih snaga u Hladnom ratu gotovo „preko noći“ gubi na važnosti. Tako se dotadašnje ekonomske pomoći koje je Jugoslavija imala kod SAD-a i njenih saveznika gube. S druge strane raspadom SSSR-a Jugoslavija je izgubila mogućnost glavnog dobavljača vojnih potreba, s kojim je imala povoljnije ugovore. Takvi geostrateški značajni gubici izravno će utjecati na već postojeće teško ekonomsko stanje u državi. Loše ekonomsko stanje nadalje će dodatno utjecati na međuetničke odnose te će se pojavom Slobodana Miloševića i provođenjem velikosrpske politike razoriti i proklamirano „bratstvo i jedinstvo“.¹

Hrvatska se krajem 80-ih godina i na početku 90-ih 20. stoljeća našla na povijesnoj prekretnici.² Hrvatski narod dobio je ekskluzivnu priliku napraviti nešto što su generacije prije mogle samo zamisliti. Situacija u tadašnjoj SFRJ bila je blago rečeno kompleksna te je poslije smrti Josipa Broza Tita, a time i kulta ličnosti koji je povezivao multinacionalne komponente, postalo jasno kako će raspad SFRJ prije ili kasnije postati realnost.³ Ključni događaj koji će postati nacrt stvaranja novih političkih i teritorijalnih razmjesta je memoranduma SANU čiji nacrt je objavljen u beogradskim Večernjim novostima 24.-25. rujna 1986. godine.

U razdoblju komunističke Jugoslavije srpski nacionalisti čekali su kako bi u pogodnoj političkoj situaciji mogli stvoriti potpuno homogenu i centraliziranu Jugoslaviju nalik na onu u vrijeme vladavine Karađorđevića, odnosno Kraljevine Jugoslavije.⁴ Poslije smrti Josipa Broza Tita dolazi do većih unutarnjih sukoba unutar Saveza komunista Jugoslavije, a JNA koja je bila pod izravnim utjecajem te Partije počinje simpatizirati one njene snage koje se zalažu za centraliziraniju i homogeniju vlast, odnosno veći utjecaj Beograda na ostale savezne republike.⁵

Krajem 80-ih godina dolazi do uspona Slobodana Miloševića koji je pred kosovskim Srbima na Kosovom polju 24. travnja 1987. godine pred TV kamerama izjavio: „Niko ne sme

¹ *Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti*, ur. Ante Nazor; Tomislav Pušek, (Zagreb: Nakladni zavod Globus : Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2018.) 12. – 13.

² Isto, 11.

³ Davor Marijan, *Slom Titove armije : Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije : 1987. – 1992.* (Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga : Hrvatski institut za povijest, 2008.), 71.

⁴ *Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti*, 15.-18.

⁵ Marijan, *Slom Titove armije*, 108.

da vas bude!“⁶ Slobodan Milošević je na Osmoj sjednici Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije u rujnu 1987. godine postao ključni politički čimbenik provođenja velikosrpske ideje, zbog čega će Ivan Stambolić, tri mjeseca poslije, 14. prosinca 1987. godine, napustiti dužnost predsjednika Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije te na taj način omogućiti obnašanje te dužnosti Slobodanu Miloševiću. Događaji koji će Slobodanu Miloševiću dati na značaju govori su na Gazimestanu 1989. godine i protivljenje kosovskim Albancima koji su tražili veću razinu autonomije SAP Kosovo i Metohija. Nakon toga će ostalim narodima SFRJ postati jasno kako će se budućnost neke nove Jugoslavije tražiti u autoritativnoj i centralističkoj vladavini Slobodana Miloševića.⁷

2.2 Višestranački izbori u SR Hrvatskoj, osnivanje Republike Hrvatske i

početak srpske pobune

Na temelju odluke o raspisivanju višestranačkih izbora koju su 10. prosinca 1989. donijeli razumniji komunisti, predvođeni Ivicom Račanom, koji su se prilagodili novim političkim okolnostima, u SR Hrvatskoj se 22. travnja 1990. godine održava prvi krug višestranačkih izbora. U razdoblju predizborne kampanje koja je trajala četiri mjeseca prije održavanja izbora Franjo Tuđman je posjetio gotovo svaki hrvatski grad ili općinu. Pri održavanju političkih skupova uspio je uvjeriti hrvatski narod kako je upravo on politički predstavnik s najvećim odmakom od postojećega komunističkoga sustava u Jugoslaviji.⁸ Stoga je na stranačkom skupu u Benkovcu 18. ožujka 1990. godine jedan od pripadnika lokalne srpske zajednice pokušao atentat na Franju Tuđmana.⁹ Politička pobjeda Hrvatske demokratske zajednice na čelu s Franjom Tuđmanom, koja je poslije prvog kruga glasovanja osvojila 42,3 posto glasova, izraz je političke volje širih struktura hrvatskoga naroda i temelj za ostvarivanje suverenističke politike prema SFRJ, čime dolazi do zaokreta u hrvatskoj državotvornoj politici.¹⁰

Izborni rezultati prvih višestranačkih izbora rezultirat će konstituiranjem prvog demokratski izabranoga višestranačkoga Sabora SR Hrvatske 30. svibnja 1990. godine, na kojem je za predsjednika Predsjedništva SR Hrvatske izabran Franjo Tuđman, za predsjednika

⁶ *Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti*, 20.

⁷ Isto, 21.

⁸ Isto, 31.

⁹ Isto, 32.

¹⁰ Isto, 33.

Sabora Žarko Domljan te za predsjednika Vlade Stjepan Mesić.¹¹ Poslije konstituiranja Sabora SR Hrvatske predstavnici hrvatskih vlasti su pokušali ostvariti dijalog sa Srbima u Hrvatskoj. Vladin predstavnik Slavko Degoricija, koji je bio zadužen za pregovore, navodi kako je sa predstavnicima Srba iz Kinina pregovarao 52 puta, što ukazuje na želju hrvatskih vlasti za političkim rješenjem zahtjeva srpske zajednice u Hrvatskoj.¹²

Srbi u SR Hrvatskoj su smatrali kako imaju pravo na samoodređenje, odnosno odcjepljenje prema Ustavu iz 1974., u kojem je navedeno da je SR Hrvatska: „nacionalna država hrvatskog naroda, država srpskog naroda u Hrvatskoj i država narodnosti koje u njoj žive“. Prema velikosrpskom tumačenju Ustava Hrvati su mogli proglasiti samoodređenje samo na onom teritoriju na koje Srbija nije imala aspiracije.¹³ Psihoza koju su srpski mediji nametali, ne samo srpskoj manjini u Hrvatskoj, temeljena je na laži da se radi o ponavljanju 1941. i vraćanju ustaškoga režima u osobi Franje Tuđmana. Protuustavno djelovanje Srba započelo je poslije konstituiranja Sabora SR Hrvatske tijekom lipnja 1990. godine, kada su općine sa srpskom većinom započele s osnivanjem Zajednica općina. Prvi primjer je bila „Zajednica općina Sjeverne Dalmacije i Like“ koja je osnovna na Skupštini općine Knin 27. lipnja 1990. godine.¹⁴ Kasnije će doći do uspostavljanja Srpskih autonomnih oblasti (SAO) te će prvo biti proglašena „SAO Krajina“ u Kninu 21. prosinca 1990. godine. Tijekom 1991. godine nastaju „SAO Zapadna Slavonija“ 12. kolovoza 1991. godine i „SAO Istočna Slavonija, Baranja i Zapadni Srem“ 25. rujna 1991. godine. Vodstvo pobunjenih Srba je smatralo kako imaju pravo na odcjepljenje iz Hrvatske i pripojenje SR Srbiji prema načelu kojim se ne odcjepljuju države nego narodi. Hrvatske vlasti su suprotno tome smatrale kako se samoodređenje temeljeno Ustavom SFRJ iz 1974. godine odnosi na republike i na republičke granice.¹⁵ Tome u prilog ide i stajalište Arbitražne komisije pri Konferenciji o Jugoslaviji u Haagu koja je ustvrdila kako „pravo na samoodređenje ne može polučiti promjenu granice koje postoje u trenutku neovisnosti, osim u slučaju suprotnoga sporazuma država u pitanju“. Vođe pobunjenih Srba najavili su referendum o srpskoj autonomiji, koji je proveden 17. kolovoza 1990. godine, a kojim su protuustavno odredili svoju želju o odcjepljenju iz Republike Hrvatske.¹⁶ Tijekom održavanja referenduma srpski pobunjenici u zaleđu Knina blokirali su prometnice balvanima te je taj događaj poznatiji pod nazivom „Balvan revolucija“.

¹¹ Isto, 38.

¹² *Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti*, 46.

¹³ Davor Marijan, *Domovinski rat* (Zagreb: Despot infinitus: Hrvatski institut za povijest, 2016.), 21.

¹⁴ *Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti* 47.

¹⁵ Isto, 48.

¹⁶ Isto, 54.

S druge strane, Franjo Tuđman je prije održavanja referenduma više puta isticao kako Srbima u Hrvatskoj garantira njihova građanska i nacionalna prava.¹⁷ Donošenjem „Božićnog Ustava“ 22. prosinca 1990. godine dolazi do daljih zaoštavanja odnosa predstavnika pobunjenih Srba prema vlastima Republike Hrvatske. Naime srpski političari smatrali su kako su Srbi u Hrvatskoj postali „građani drugog reda“, a s pravnim utemeljenjem na prethodni Ustav SFRJ iz 1974. godine, njihovo tumačenje bilo je kako je srpski narod konstitutivan narod u SR Hrvatskoj. No takvo tumačenje nije izvan svake sumnje.¹⁸ Neovisno o srpskim tumačenjima „Božićnog Ustava“, činjenica je da je njime zagarantirano poštivanje građanskih prava Srbima. Isto je zagarantirano 23. svibnja 1991. godine prilikom Referenduma o samostalnosti Republike Hrvatske, kada je istaknuto da će hrvatska vlast poštivati „kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj“.¹⁹ Isto će se ponoviti i prilikom proglašenja nezavisnosti Republike Hrvatske 25. lipnja 1991. godine, kad je navedeno da se „Srbima u Hrvatskoj i svim nacionalnim manjinama koje žive na njenom tlu“ jamči „poštivanje svih ljudskih i građanskih prava, a osobitu kod sloboda izražavanja i njegovanja nacionalnog jezika i kulture, kao i političkog organiziranja“.²⁰

2.3 Velikoserpska politika JNA

Razrada plana koji je iznesen u memorandumu SANU mogla se izvesti samo u slučaju otvaranja oružanoga sukoba. Prema planu JNA postojale su dvije situacije u kojima se SFRJ mogla naći. Prva se odnosila na napad koji bi došao od strane NATO snaga i isti bi otpočeo u područjima zapadnih država Slovenije i Hrvatske. U drugom slučaju napad bi provodile snage Varšavskoga pakta, pri čemu bi došlo do napada na području Srbije. Kako je pri kraju Hladnoga rata postalo očigledno da neće doći do napada niti jednoga od navedena dva vojna saveza, prvi plan mogao se poistovjetiti sa situacijom u kojoj bi se Hrvatska i Slovenija osamostalile. Upravo će se prema tom planu i pokušati voditi prve vojne operacije u početku agresije JNA i srpsko-crnogorskih snaga na području Hrvatske. Osoba koja predstavlja takav proces u JNA je admiral Branko Mamula, koji je od 1979. do 1982. bio načelnik Generalštaba JNA, a poslije toga do 1988. i umirovljenja, savezni sekretar za narodnu obranu.²¹ Tijekom toga razdoblja,

¹⁷ *Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti*, 49.

¹⁸ Isto, 73.

¹⁹ Marijan, *Domovinski rat*, 24.

²⁰ Isto, 25.

²¹ Marijan, *Slom Titove armije*, 108.

preustrojem JNA kodnog naziva „Jedinstvo“, dolazi do slabljenja Teritorijalne obrane kao druge vojne komponente uz JNA u slučaju napada na SFRJ.

Naziv „Jedinstvo“ trebao je poslužiti kao dokaz kako je JNA nositeljica državnoga jedinstva u SFRJ, koja je prema Mamulinoj zamisli trebala označavati: jedinstvo cijeloga prostora Jugoslavije kao ratišta, jedinstvo oružanih snaga na ratištu, jedinstvo oružane borbe i jedinstvo zapovijedanja oružanim snagama.²² No, to „jedinstvo“ bilo je u koliziji s činjenicom da je početkom 1990. godine udio časnika srpske i crnogorske nacionalnosti iznosio gotovo 70 posto.²³ Do Titove smrti tri glavne snage u SFRJ bile su Josip Broz Tito – koji je kultom ličnosti bio personifikacije države, KPJ koja je bila jedina politička opcija u državi te JNA koja je bila pod izravnom komandom Josipa Broza. Poslije Titove smrti i raspada KPJ u siječnju 1990. godine, JNA nastavlja s obvezom braniteljice partijskih vrijednosti i ciljeva socijalističkoga pokreta.²⁴ Sredinom svibnja 1990. godine dolazi do razoružanja Hrvatske, dok je u Slovenija djelomično zadržala naoružanje Teritorijalne obrane.²⁵

Početkom 1991. JNA je pokušala razoružati „nelegalne postrojbe“ na području Hrvatske, a zapravo je njen cilj bio sprječavanje jačanja snaga MUP-a RH, koje su bile legalne. Tako je 9. siječnja 1991. godine. Predsjedništvo SFRJ donijelo Naredbu o razoružavanju jedinica „koji nisu u sastavu jedinstvenih oružanih snaga SFRJ ili organa unutrašnjih poslova i čija organizacija nije utvrđena u skladu sa saveznim propisima“. U roku 10 dana zahtijevala se predaja naoružanja i opreme najbližim postrojbama i ustanovama JNA²⁶ na što je hrvatska vlast odgovorila kako „neregularnih vojnih ili paravojnih jedinica“ nema, osim onih „koje djeluju u kninskom kraju, a povremeno i u još nekim općinama Like“. U tom razdoblju je trebalo doći do vojne intervencije JNA, radi čega je i prikazan film o naoružavanju Hrvatske, pod upravljanjem Martina Špegelja, na RTB-u 25. siječnja 1991..²⁷ Vojni vrh JNA je 13. veljače 1991. godine „zadnji put“ upozorio hrvatske vlasti kako je potrebno raspustiti i razoružati ilegalno naoružane sastave, prilikom čega je i Martin Špegelj osuđen. U dogovoru između Kadijevića i Borislava Jovića 25. veljače 1991. godine dogovoreno je kako potrebno „institucionalno i politički jačati Srpsku krajinu i podržavati njeno odcjepljenje od Hrvatske (ne javno nego faktički)“.²⁸ Prvi oružani sukob dogodio se u Pakracu, kojem je povod bio događaj

²² Marijan, *Slom Titove armije*, 108.

²³ *Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti*, 24.

²⁴ Marijan, *Domovinski rat*, 67.

²⁵ Isto, 67.

²⁶ Isto, 69.

²⁷ Isto, 70.

²⁸ Isto, 71.

od 1. ožujka 1991. godine kad su policajci srpske nacionalnosti policijske uprave Pakrac razoružali policajce hrvatske nacionalnosti i četiri Srbina koja su bila neistomišljenici. Prethodno su 22. veljače 1991. godine pobunjeni Srbi odlučili pripojiti Pakrac SAO Krajini. Poslije razoružanja hrvatskih policajaca na područje Pakraca, 2. ožujka 1991. godine Specijalna policija vraća Policijsku postaju Pakrac pod nadzor MUP RH-a, nakon čega JNA šalje svoje snage iz Bjelovara, Virovitice i Zagreba. Ovaj događaj je značajan po tome i što je JNA po prvi put stvorila tampon-zonu između snaga demokratski izabраниh hrvatskih vlasti i velikosrpskih pobunjenika. Po dogovoru su snage specijalne policije prepustile nadzor temeljnoj policiji, a JNA se povukla iz Pakraca 18. ožujka 1991. godine.²⁹ Ustvari se radilo o zaštiti pobunjenih Srba i podržavanju konflikta. Ovakav scenarij JNA će voditi do ljeta 1991. godine kada prelazi u otvorenu agresiju na Republiku Hrvatsku.

Na sjednici predsjedništva SFRJ održanoj od 12. do 15. ožujka 1991. godine, srpska strane i JNA pokušali su uvesti izvanredno stanje u zemlji povodom sukoba u Pakracu i demonstracija srpskih oporbenih predstavnika 9. ožujka 1991. godine u Beogradu. Glasovanjem se nije uspjelo izglasati uvođenje izvanrednoga stanja zahvaljujući predstavniku SR BiH Bogiću Bogičeviću. Na sljedeći sukob hrvatskih i velikosrpskih snaga nije trebalo dugo čekati, jer je 19. ožujka 1991. godine došlo do postavljanja barikade od strane odmetnute srpske milicije na prometnici Karlovac – Knin na prostoru Nacionalnoga parka Plitvička jezera. Prilikom uspješne intervencije Specijalnih postrojbi Lučko i Rakitje 31. ožujka 1991. godine uhićeno je 29 srpskih pobunjenika.³⁰ Događaj je u modernoj hrvatskoj povijesti zabilježen pod nazivom Krvavi Uskrs na Plitvicama, iz razloga što je prilikom intervencije smrtno stradao policajac Josip Jović ujedno i prva žrtva na hrvatskoj strani u Domovinskom ratu. Poslije uspješne akcije hrvatskih snaga JNA prema usvojenoj „shemi“ dolazi na područje Plitvica i raspoređuje se između hrvatskih i srpskih snaga.

Prema modelu pokazanom u Pakracu i na Plitvicama JNA je ulogom „tampon-zone“ zapravo štitila srpske pobunjenike. Do pogoršanja sigurnosnog stanja osobito dolazi poslije 2. svibnja 1991. godine kada su u Borovu selu srpski teroristi ubili 12 hrvatskih policajaca, a u Polači kraj Zadra, još jednog hrvatskoga policajca. Iako je područje istočne Slavonije u odnosu na područje Knina i sjeverne Dalmacije i Like bilo manje aktivno, ovim činom dolazi do radikalizacije sukoba čime se stanovništvo sela sa srpskom većinom na području istočne

²⁹ *Domovinski rat: pregled političke i diplomatske povijesti*, 80.-83., Davor Runtić. *Od Borova sela do Sarajevskog primirja* (Vinkovci: Neobična naklada, 2006.), 22.

³⁰ *Domovinski rat: pregled političke i diplomatske povijesti*, 72.

Slavonije, Baranje i Srijema otvoreno svrstava protiv hrvatskih vlasti. Poslije masakra JNA intervenira i stvara tampon-zonu pred Mirkovcima i Tenjom koji će do kraja Domovinskog rata ostati velikosrpska uporišta. Početkom svibnja 1991. godine na područja koja su bila pod kontrolom velikosrpskih pobunjenika dolazi do premještanja snaga JNA unutar 1. vojne oblasti te se tako u Petrinju iz Prijedora raspoređuje oklopna bojna 51. oklopno-mehanizirane brigade, u Vinkovce 2. mehanizirana bojna 36. mehanizirane brigada iz Subotice a u Vukovar 1. mehanizirana bojna 453. motorizirane brigade. Tijekom proširene sjednice Predsjedništva SFRJ, održanoj od 7. do 9. svibnja 1991. godine odlučeno je kako je potrebno spriječiti kretanje oružanih sastava i naoružanih građana u kriznim žarištima, osim legalnih nositelja dužnosti unutarnjih poslova. Također je utvrđeno kako je potrebno onemogućiti kretanje svih naoružanih skupina s obje strane između područja s pretežno srpskim stanovništvom i ostatka Hrvatske, što se ne odnosi na jedinice JNA i SSUP-a. Iako je ovo JNA već činila prema istaknutim primjerima Pakraca, Plitvica i istočne Slavonije, iz ovoga se jasno da zaključiti kako je JNA izgubila ulogu zaštitnice jugoslavenske države i operativno otvoreno stala u provođenje ideje Velike Srbije u djelo.³¹

S hrvatske strane je 28. svibnja 1991. godine došlo do postrojavanja Zbora narodne garde koji je postao temelj buduće hrvatske vojske.³² Dan poslije proglašenja neovisnosti Republike Hrvatske, 26. lipnja 1991. godine dolazi do oružanoga napada srpskih snaga na policijsku postaju u Glini.³³ Dan poslije, 27. lipnja 1991. godine slanjem snaga JNA na granicu Slovenije s Austrijom i Italijom, počinje rat u Sloveniji.³⁴ Tjedan dana poslije, u noći s 2. na 3. srpnja, dolazi do novoga premještanja brigada JNA prilikom čega je u Srijemsku Mitrovicu razmještena 1. proleterska gardijska brigada iz Beograda, dok je na područje Šida pomaknuta 453. motorizirana brigada iz Srijemske Mitrovice. Na područje Bačke i Baranje i na most između Bezdana i Batine dovedena je 36. motorizirana brigada iz Subotice, dok je most kod Bogojeva kontrolirao manji dio 51. motorizirane brigade iz Pančeva. Na most između Iloka i Bačke palanke na Dunavu raspoređene su snage Novosadskog korpusa. Šire područje grada Osijeka bilo je pod kontrolom 12. proleterske mehanizirane brigade. Iz svega navedenoga jasno se da zaključiti kako je rat u Sloveniji bio povod za veće pregrupiranje snaga JNA te prelaženje u otvorenu agresiju koja će uslijediti na području Republike Hrvatske. Toj činjenici u prilog ide i obećanje generala Kadijevića i Adžića Miloševiću i Joviću od 5. srpnja 1991. godine kako će

³¹ Marijan, *Domovinski rat*, 73.

³² *Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti*, 90.

³³ Isto. 117.

³⁴ Marijan, *Domovinski rat*, 74.

zaposjesti granice Hrvatske u kojima žive Srbi: Karlovac – Plitvice na zapadu, Baranja , Osijek, Vinkovci – Sava na istoku te Neretva na jugu. Poslije završetka rata u Sloveniji, 18. srpnja dolazi do povlačenja snaga JNA. Glavnina povučenih snaga raspoređuje se na područje Republike Hrvatske i SR BiH gdje se spremaju za daljnja operativna djelovanja u otvorenoj agresiji na Hrvatsku.³⁵

³⁵ Marijan, *Domovinski rat*, 75.; Runtić. *Od Borova sela do Sarajevskog primirja*. 52.

2. 4 Velikosrpska pobuna i početci sukoba na istočnoslavonskom području

Zbog nesigurnosti srpskih ekstremista u Savez komunista Hrvatske – Stranke demokratskih promjena dolazi do osnivanja Srpske demokratske stranke u veljači 1990. godine.³⁶ Poslije prvih višestranačkih izbora i uspostave vlasti koju su predstavljali Hrvatska demokratska zajednica i Franjo Tuđman počinju se pojavljivati noćne straže na području sela sa srpskom većinom. Prvo selo u kojem je zabilježen takav slučaj je Bobota kraj Vukovara gdje su se straže pojavile 30. svibnja 1990. godine za vrijeme konstituiranja prvog demokratskog sabora u SR Hrvatskoj.³⁷ Stanje u istočnoj Hrvatskoj, u odnosu na ostatak Hrvatske, se tijekom 1990. godine činilo mirno, no politički predstavnici Srba iz Srpske demokratske stranke su pratili razvoj događaja u krajevima Hrvatske koji su bili većinski naseljena Srbima. Tijekom kolovoza 1990. godine, kao i u ostatku države, došlo je do izlaska Srba nelojalnih novoizabranoj demokratskoj vlasti na referendum o autonomiji Srba u Hrvatskoj. Iako se u SUP-u Vinkovci planiralo onemogućavanje referenduma bez uporabe sile, od plana se odustalo kako ne bi došlo do pogoršavanja međunacionalnih odnosa.³⁸ Na području istočne Slavonije, kao i u ostatku područja zahvaćena srpskom pobunom protiv hrvatskih vlasti od 19. kolovoza do 2. rujna 1990. godine, provedeno je izjašnjavanje o srpskoj autonomiji općina Beli Manastir i Vukovar te u dijelovima općina Osijek i Vinkovci.³⁹

Do kraja 1990. godine uočene su češće seoske straže u selima sa srpskom većinom, za koje se prema izjavi sekretara SUP-a Vinkovci nije moglo utvrditi da li su naoružane ili ne. No, u tom razdoblju počinju se širiti informacije o tome kako su JNA i Teritorijalna obrana počele naoružavati Srbe. Hrvati se počinju naoružavati tijekom listopada 1990. godine, no s oskudnim naoružanjem te je tako poznato da je u organizaciji HDZ-a Osijek oko 650 automatskih pušaka raspoređene na širem području istočne Hrvatske. Upravo će to Srbi interpretirati kao naoružavanje Hrvata, zanemarujući činjenicu kako je došlo do razoružavanja hrvatske Teritorijalne obrane u svibnju 1990. godine.⁴⁰ Početkom 1991. godine dolazi do zaoštavanja odnosa, osobito imajući u vidu razvidno mirnu situaciju kojom se može okarakterizirati 1990. godina. Dodatna eskalacija odnosa na području Vinkovaca nastupit će jednostranom odlukom JNA da vojnici pod punom ratnom spremom čuvaju stanove časnika JNA. U dogovoru s lokalnim hrvatskim vlastima odlučeno je kako će zadaću čuvanja stanova časnika JNA preuzeti

³⁶ Davor Marijan, *Obrana i pad Vukovara* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2013.), 41. – 42.

³⁷ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 44.

³⁸ Isto, 46.

³⁹ Barić, *Srpska pobuna* (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.) 107.

⁴⁰ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 48.

hrvatski redarstvenici. Od samoga početka taj dogovor nije bio poštivan jer su se pred zgradama u kojima su živjele djelatne vojne osobe iz JNA nalazila borbena vozila.⁴¹ Konačni dogovor postignut je dva dana poslije 25. siječnja 1991. godine kada su vojnici JNA prestali s dežurstvima te se time smanjila zabrinutost građana vezana za osobnu sigurnost. U isto vrijeme JNA počinje s prebacivanjem naoružanja iz vinkovačke vojarne „Đuro Salaj“ u vojno skladište „Vrapčana“ koje je u neposrednoj blizini Mirkovaca koji su već u to vrijeme postali uporište srpskih pobunjenika s vinkovačkog područja.⁴² Predstavnici Srpske demokratske stranke 2. veljače 1991. godine u Vukovaru održali miting na kojem se okupilo oko tisuću ljudi kako bi iskazali podršku odluci JNA o razoružavanju paravojnih i drugih ilegalnih sastava.⁴³ Ključan događaj za srpske pobunjenike bilo je održavanje nelegalnog i nelegitimnog referenduma 17. veljače 1991. godine, koji se provodio u selima koja su naseljena većinski srpskim stanovništvom. Prilikom održavanja referenduma zamijećena je kolona od približno pedeset automobila vukovarskih, somborskih i sremskomitrovačkih registracijskih oznaka, prema čemu se jasno da zaključiti iz kojih je centara dolazio utjecaj na lokalno srpsko stanovništvo vinkovačkih općina.⁴⁴ Nakon proglašenja SAO Krajine, 7. siječnja 1991. godine u Šidskim Banovcima uspostavljeno je *Srpsko nacionalno vijeće za Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem* koje je 26. veljače 1991. godine proglasilo „Deklaraciju o suverenoj autonomiji srpskog naroda Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema“, pri čemu se traži pravo na samoopredjeljenje i „prisajedinjenje matičnoj državi“. Korak dalje ostvaren je na sjednici Srpskog nacionalnog vijeća u Borovu Selu 31. ožujka kad je donesena odluka o pripajanju Republici Srbiji.⁴⁵ Zanimljivo je kako su se članovi vijeća pozivali na odluku Zaključka o ujedinjenju Države Slovenaca, Hrvata i Srba s Kraljevinom Srbijom i Crnom Gorom koje je Narodno vijeće Srba, Hrvata i Slovenaca donijelo 24. studenoga 1918. godine.⁴⁶

Da bi se hrvatske vlasti prikazalo kao provoditelje etničkoga čišćenje kao u razdoblju Nezavisne države Hrvatske, srpske vlasti počele su širiti dezinformacije kako na području Osijeka uskoro dolazi do napada na sela naseljena srpskim stanovništvom. Srbi s područja Vukovara su htjeli prikazati svoju ugroženost i masovno su počeli prelaziti na područje Vojvodine. Sve to bilo je popraćeno velikom pozornosti medija s područja Srbije. Tijekom 4. i

⁴¹ Davor Runtić, *Rat prije rata: Vinkovci - Vukovar: 11. siječnja - 11. rujna 1991.* (Vinkovci: Davor Runtić, 1994.), 14.

⁴² Isto, 15.

⁴³ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 49.

⁴⁴ Runtić, *Rat prije rata*, 27.

⁴⁵ Barić, *Srpska pobuna*, 107.

⁴⁶ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 49.

5. ožujka 1991. godine na područje Srbije došlo je oko 4500 osoba.⁴⁷ Poslije uhićenja Gorana Hadžića na Plitvicama, u Borovu Selu došlo je do napada na policijsku ophodnju pri čemu je razoružano sedam policajaca i uništeno jedno vozilo. Srbi su počeli dizati barikade u selima u kojima su u većini te je došlo do zaprečivanja prometa. Pri tome je došlo do izoliranja Bogdanovaca od Vukovara te se počela graditi prometnica Marinci – Bogdanovci, koja će kasnije poslužiti za obranu Vukovara.⁴⁸ Kako su srpski predstavnici zaprijetili da će podići ustanak u slučaju zadržavanja Gorana Hadžića u zatvoru, hrvatske vlasti su pustile Hadžića na slobodu. Iako je dogovor bio da će se pri puštanju Gorana Hadžića na slobodu ukloniti barikade koje su podignute u srpskim selima, isto se nije dogodilo.⁴⁹

U nizu događaja koji su odraz zaoštavanja odnosa između hrvatskog i srpskog stanovništva prestanak je pohađanja nastave djece iz većinski srpskog sela Mirkovci. Naime, tijekom večernjih sati maloljetničke bande započele su s napadima učenika srednjih koje se u tom razdoblju vraćaju svojim domovima. Iako su svi ravnatelji vinkovačkih škola dali izjavu kako napadi nisu vezani uz nacionalnost djece, što je potvrdio i predsjednik skupštine Vinkovci Tihomir Zovak, roditelji djece srpske nacionalnosti s područja Mirkovaca 26. ožujka 1991. godine organizirali su prosvjed na kojima je bila prisutna TV Novi Sad. Jasno je kako su srpski pobunjenici za ostvarivanje svojih ciljeva išli toliko daleko da su počeli koristiti i vlastitu djecu.⁵⁰ Kako su stanovnici sela sa srpskom većinom počeli s iskazivanjem svoje zabrinutosti vezano za svoju sudbinu tako je i hrvatsko stanovništvo u selima Tordinci i Antin počelo sa prosvjedima te su zahtijevali policijsku zaštitu. Svoje su zahtjeve izložili ispred Skupštine općine Vinkovci te su u skladu s njihovim zahtjevima policijske patrole počele boraviti u njihovim selima.⁵¹

Početkom travnja 1991. godine počinju sve veće aktivnosti JNA i premještanja njihovih jedinica s područja SR Bosne i Hercegovine, SR Srbije i SAP Vojvodine na područje Hrvatske. Tijekom noći 13./14. travnja 1991. godine iz Županje prema vojarni „Đuro Salaj“ u Vinkovcima prolazi kolona od 24 kamiona, 3 automobila i 2 oklopna transportera. Sljedećeg dana je s područja Brčkog krenuo željeznički transport sa 30 tenkova koji su odvezeni preko Vinkovaca u Osijek. Srpski pobunjenici tijekom proljeća 1991. godine započinju s prekidima prometa,

⁴⁷ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 51.

⁴⁸ Isto, 54.

⁴⁹ Barić, *Srpska pobuna*, 118.

⁵⁰ Runtić, *Rat prije rata*, 41.

⁵¹ Runtić, *Rat prije rata*, 45.; Mladen Kevo, *Istočnoslavonska ratna kronika* (Vinkovci: vlastita naklada, 1992. – 1993.), 8.

jedan od takvih dogodio se prije mitinga Vojislava Šešelja u Borovu Selu kada su četvorica naoružanih stražara kontrolirala promet.⁵²

Poslije oružanoga napada na policijsku postaju u Pakracu jedan od ključnih događaja koji su obilježili početak Domovinskoga rata je masakr hrvatskih redarstvenika u Borovom Selu. Ovom tragičnom događaju prethodilo je miniranje pruge Borovo – Novi Dalj oko 3 sata 1. svibnja 1991. godine te skidanje hrvatske zastave sa silosa VUPIK.⁵³ Kao i u situaciji u Pakracu i na Plitvicama JNA je zauzela ulogu „mirotvorca“ dviju sukobljenih strana te je stvorila tampon zonu.⁵⁴ General Veljko Kadijević biti će nezadovoljan srpskim pokoljem hrvatskih redarstvenika, iz razloga što je čekao trenutak u kojem će Hrvati krenuti s napadom na sugrađane srpske nacionalnosti. Tako će JNA, koja je prethodno imala ulogu naoružavanja pobunjenih Srba i stvaranja tampon zone, poslije pokolja u Borovom Selu započeti s trećom fazom u kojoj će krenuti u otvorenu agresiju na Republiku Hrvatsku.⁵⁵

Logični nastavak želja za pripajanjem ostvaren je izlaskom na referendum 23. lipnja 1991. godine o ostanku u zajedničkoj državi sa Srbijom i Crnom Gorom. Povodom rezultata referenduma, u Borovu Selu 25. lipnja 1991. godine održana je Velika narodna skupština Srba iz Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema te je zaključeno kako srpski narod ostaje u Jugoslaviji, zajedno s ostalim narodima koji su spremni živjeti u Jugoslaviji. Sa 23. srpnjem 1991. godine Srpsko nacionalno vijeće postaje *Vlada SAO – Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema*.⁵⁶ Nakon toga je 25. rujna u Belom Manastiru, na zasjedanju Velike narodne skupštine, proglašen Ustavni zakon Srpske oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srijem čime se taj teritorij definira kao samostalna federativna jedinica koja ostaje u sklopu Jugoslavije. Također, na istom zasjedanju za predstavnika skupštine izabran je Ilija Končarević. Toga datuma dolazi i do konstituiranja vlade te Oblasti, prilikom čega je za predsjednika postavljen Goran Hadžić. Zaključno, krajem studenoga 1991. godine donosi se *Zakon o privremenoj teritorijalnoj organizaciji Srpske oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srijem*. U navedenom zakonu utvrđeno je kako se oblast sastoji od općina Beli Manastir, Dalj, Osijek – s privremenim sjedištem u Tenji, Vinkovci – s privremenim sjedištem u Mirkovcima i Vukovar. Važno je istaknuti kako svi navedeni procesi nisu legalni i legitimni, jer su protivni Ustavu SFRJ iz 1974. u kojem je direktno navedeno kako se „granica između republika ne može mijenjati bez pristanka republike“. Prema ovomu je jasno

⁵² Runtić, *Rat prije rata*, 54.; Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 51

⁵³ Runtić, *Rat prije rata*, 63.; Dario Topić, Davor Špišić, *Slavonska krv: kronologija rata* (Osijek: Glas Slavonije, 1992.), 16. -17.

⁵⁴ Topić, Špišić, *Slavonska krv: kronologija rata*, 25.

⁵⁵ Runtić, *Od Borova sela do Sarajevskog primirja*. 30.-31.

⁵⁶ Barić, *Srpska pobuna*, 107.

zaključiti kako Srbi nisu imali legislativno utemeljenje za odvajanje teritorija na kojima su većinski narod bez suglasnosti s državnim vlastima SR Hrvatske te kasnije Republike Hrvatske.⁵⁷

⁵⁷ Barić, *Srpska pobuna*, 108.

2.5 Situacija na istočnoslavonskom bojištu do listopada 1991. godine

Tijekom ljeta 1991. godine istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem postaju bojište. Centri srpske pobune postaju sela koja su bila etnički većinski srpska, uglavnom oko Vukovara, kao na primjer Bršadin, Pačetin, Trpinja, Negoslavci i Borovo Selo. Oko Osijeka Tenja i Bijelo Brdo te kod Vinkovaca to su bili Mirkovci. S druge strane, Hrvati su bili organizirani u tri policijske uprave: Osijek, Vinkovci i Slavonski Brod. Poslije polovice lipnja 1991. godine doći će i do formiranja Policijske uprave Vukovar te krajem kolovoza Policijske uprave Županja. Srpska pobuna organizirana je na temelju prijašnjih geografskih ograničenja Teritorijalne obrane SR Hrvatske.⁵⁸ Tako je glavnim tijelom vojne komponente pobunjenih Srba bila TO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema te je brojala oko 4500 pobunjeničkih vojnika, čije je sjedište bilo u Dalju i Erdutu, a komandant formacije bio je dužnosnik Službe državne bezbednosti Republike Srbije Radovan Stojčić Badža. To upućuje na zaključak o umiješanosti Republike Srbije u agresiji na Hrvatsku.

Ono po čemu je značajno istočnoslavonsko bojište, izravna je strateška i geografska povezanost sa Srbijom iz koje je vođena agresija na Republiku Hrvatsku. Iz tih razloga general Kadijević smatrao je kako će upravo područje istočne Hrvatske biti centar iz kojeg će se provesti presijecanje Hrvatske i prodor prema Zagrebu i Varaždinu. Procjenjuje se da su snage JNA i pobunjenih Srba brojale oko 60 000 ljudi. Prema planu JNA smatralo se kako će u roku dva-tri dana doći do razbijanja hrvatskih snaga u Slavoniji i izbiti na crtu Našice – Slavonski Brod, poslije čega će u četiri do pet dana doći do izbijanja na crtu Suhopolje – Okučani, nakon čega će preći u napad prema Varaždinu i Koprivnici.⁵⁹

Radi napada na Hrvatsku dovode se mehanizirane brigade na granicu Hrvatske i Vojvodine, koje su osim na području Srbije bile mobilizirane i na području Bosne i Hercegovine. Tako je 2. srpnja 1991. godine 51. mehanizirana brigada JNA iz Pančeva postavila nadzor nad mostom između Erduta i Bogojeva.⁶⁰ Most na Dunavu između Iloka i Bačke Palanke bio je od svibnja pod nadzorom dijelova Novosadskog korpusa, odnosno dijela 12. lakog artiljerijskog puka protuzračne obrane iz Novog Sada, dijela 12. čete vojne policije Novosadskog korpusa i minobacačke baterije 120 mm 36. mehanizirane brigade JNA. Na području Baranje, s ciljem osiguravanja mosta na Dunavu između Bezdana i Batine, dovedene

⁵⁸ Marijan, *Domovinski rat*, 82.

⁵⁹ Isto, 83.

⁶⁰ Runtić, *Od Borova sela do Sarajevskog primirja*, 52.

su snage 36. mehanizirane brigade JNA iz Subotice.⁶¹ Tako će prema izvješću Ministarstva obrane Republike Hrvatske od 5. srpnja 1991. godine biti utvrđeno kako je na području istočne Hrvatske dovedeno približno 11 postrojbi veličine puk-brigada.⁶² Razlozi dovođenja tako velikih snaga na prostor Hrvatske, JNA će pokušati objasniti u svome službenom glasilu *Narodna odbrana*, gdje se navodi kako je cilj raspoređenim postrojbama sprječavanje „bratoubilačkog rata“, zaštita Jugoslavije te „borba protiv paravojnih formacija koje su na tom području sve prisutnije“.⁶³

Područje Vinkovaca bilo je pod stalnom prijetnjom napada iz susjednih Mirkovaca koji su bili sjedište srpske oružane pobune protiv hrvatskih vlasti u Vinkovačkoj općini. Pokušaj intervencije 3. „A“ brigade i 109. „R“ brigade prema Mirkovcima 4. i 5. srpnja spriječen je izlaženjem JNA iz vinkovačke vojarne. Neuspješnost intervencije se može pripisati uglavnom slaboj koordinaciji hrvatskih snaga, ali i prijetnji JNA koja je najavila upotrebu zračnih snaga u slučaju ako se ne prekine napad na Mirkovce. Poslije prekida napadne operacije hrvatskih snaga, u Mirkovce dolazi nekoliko tenkova JNA iz vinkovačke vojarne „Đuro Salaj“.⁶⁴

Sredinom srpnja 1991. godine, posebno 19. srpnja 1991., dolazi do minobacačkih napada iz Mirkovaca prema Vinkovcima. Sljedeći neuspjeli pokušaj ovladavanjem Mirkovaca izvršen je 22. srpnja kada je poginulo 14 gardista, dok ih je sedam ranjeno. Tijekom napada u kojem je sudjelovalo 800 ljudi, 350 pripadnika 2. bataljuna 3. brigade, 330 pripadnika 109. brigade, 60 vinkovačkih policajaca i jedna ojačana četa 3. brigade iz Slavenskog Broda. Početak napada je bio uspješan no pokazao je niz slabosti hrvatskih snaga, koje će rezultirati padom morala.⁶⁵ U isto vrijeme u Vinkovcima je od minobacačkoga napada poginulo pet civila i jedan policajac.⁶⁶ Poslije toga dolazi do razdoblja relativnoga primirja od dva mjeseca, u kojem je na područje Mirkovaca raspoređena četa oklopništva 36. motorizirane brigade JNA, koja je stvorila „tampon-zonu“. Iako do sredine rujna nije bilo većih operativnih djelovanja od strane hrvatskih snaga, za istaknuti je zapljenu vojne opreme i naoružanja na željezničkim stanicama Ivankovo i Mikanovci 29. kolovoza, tijekom povlačenja JNA iz Slovenije.⁶⁷

⁶¹ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 78.

⁶² Isto, 79.

⁶³ Isto, 79.-80.

⁶⁴ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 84.-85.; Runtić. Od Borova sela do Sarajevskog primirja, 57.

⁶⁵ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 95.; Rutnić. *Rat prije rata*, 143.; Kevo, *Istočnoslavonska ratna kronika*, 32.

⁶⁶ Zvonimir Tanocki, *Vinkovci u Domovinskom ratu*. (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2012.), 13.

⁶⁷ Marijan, *Domovinski rat*, 85.

Ukupna situacija početkom rujna 1991. godine na području Slavonije, kada se sagleda brojno stanje dvije zaraćene strane, ukazivala je na to da se hrvatske snage nalaze u teškom stanju. Tako su na cjelokupnom području Slavonije snage JNA bile sastavljene od pet mehaniziranih brigada, mješovite protuoklopne brigade u Đakovu, mješovitoga artiljerijskoga i lakoga artiljerijskoga puka u Vinkovcima, osim toga imala je stalnu potporu pobunjenih Srba. Hrvatske snage raspolagale su s dvije pješačke brigade bez ili sa simboličnom potporom.⁶⁸ Tijekom 17. rujna 1991. godine na područje Šida, prema procjenama zapovjedništva ZNG-a u Osijeku, dovedene su nove snage JNA, veličine mehanizirane brigade.⁶⁹ Bilo je jasno da je JNA počela sa širom napadnom operacijom na području istočne Hrvatske kako bi se potpuno porazile hrvatske vlasti. Operacija je temeljena na modificiranome planu *Sutjeska – 2*, koji je prema izvornoj zamisli trebao poslužiti u slučaju napada NATO snaga.⁷⁰ Vrhu JNA predvođenom generalom Veljkom Kadijevićem povod za napad je bila blokada vojarni JNA u Republici Hrvatskoj i izvlačenje snaga JNA s područja, a prema zapovijedi cilj je bio „oslobađanje srpskih krajeva u Hrvatskoj i garnizona JNA u dubini hrvatske teritorije“.

Na području Vinkovaca djelovala je i proleterska gardijska mehanizirana divizija JNA uz pojačanja iz Kragujevačkoga i Užičkoga korpusa te Teritorijalne obrane Srbije, kojima je zadaća bila deblokada vojarni u Vinkovcima te kasniji napad na Pakrac i zauzimanje autoceste Zagreb-Lipovac, ali i spajanje sa snagama Banjalučkog korpusa u Okučanima i Pakracu. Prema dogovoru JNA je trebala napustiti vinkovačku vojarnu 27. rujna 1991. te je odlučeno intenziviranje napada na Vukovar, iz razloga što je to bio jedini neokupirani „džep“ hrvatskih snaga u zaleđu Vinkovaca.⁷¹ Stoga su JNA i pobunjeni Srbi krenuli u odsijecanje Vukovara od Vinkovaca prilikom čega su osvojili Marince 1. listopada 1991. godine i Đeletovce. Iz velikosrpskoga uporišta Mirkovaca dolazi do napada na Cerić, čiju obranu čini 200 ljudi iz 109. brigade, 3. brigade i policijskih postrojbi nakon 2. listopada 1991. obrana se konsolidira zapadno od sela. Početkom listopada pojačanje za 109. brigadu dolazi iz Varaždina u vidu čete dragovoljaca te čete tenkova i bojnih vozila za pješništvo.⁷² Pojačanje iz Varaždina, skupa s 3. i 109. brigadom, sudjelovat će u borbama za Nuštar od 2. do 5. listopada 1991., tijekom kojih su srpske snage uspjele doći do sredine sela, no u protunapadu hrvatskih snaga su izbačene iz sela. Kako bi konsolidirala snage za sudjelovanje u opsadi Vukovara JNA, odnosno 12. pokretno

⁶⁸ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 115.

⁶⁹ Isto, 117.

⁷⁰ Isto, 124.

⁷¹ Marijan, *Domovinski rat*, 85.

⁷² Marijan, *Domovinski rat*, 86.

mehanizirana brigada napada i zauzima Tordince 25. listopada 1991. godine. Poslije će uslijediti neuspješan napad hrvatskih snaga na Cerić, 2. studenoga, koji je rezultirao neuspjehom pogibijom jednog i ranjavanjem pet pripadnika HV-a.⁷³

Tijekom 12. rujna 1991. godine agresorska vojska JNA i pobunjenih Srba napala je Vukovar iz Bršadina, no branitelji su im pružili otpor i vratili ih na početne pozicije. Također, Vinkovci su poslije 18 sati istoga dana napadani teškim i lakim pješačkim oružjem te su iz stambenih zgrada pobunjeni Srbi počeli gađati snajperima. Zapovjedništvo Zbora narodne garde smatralo je kako je uzrok napada bila predaja 31 vojnika na cesti između Vinkovaca i vojarnje.⁷⁴ Ono što će se ponavljati u Vinkovcima poslije početka otvorene agresije su minobacački napadi koji su prema gradu bili koordinirani iz Ostrovca, Mirkovaca, vojnog skladišta „Vrapčana“ i vinkovačke vojarnje „Đuro Salaj“. Vinkovačka vojarna „Đuro Salaj“ se poslije 15. rujna 1991. godine nalazila u punom okruženju hrvatskih branitelja te su započeli pregovori o napuštanju vojarnje. Pripadnici srpskih pobunjeničkih vlasti koji su se predstavljali kao Teritorijalna obrana vršili su pritisak na časnike JNA koji su bili u vojarni te im nisu dopuštali predaju vojarnje.⁷⁵ Hrvatski branitelji su sredinom rujna 1991. godine osim vojarnje u okruženju držali i vojno skladište Vrapčanu i Mirkovce. Kako se snage JNA i pobunjenih Srba u vinkovačkoj vojarni ne bi predale, s područja Srbije dovedene su formacije JNA u Šidske Banovce i Orolik. Procijenjene snage su bile oko 150 tenkova, pinzgauera, borbenih oklopnih vozila, kamiona i autobusa koji su prevozili ljudstvo.⁷⁶

Napadna operacija snaga JNA i pobunjenih Srba planirana je u dvije etape. Prva etapa je za cilj imala ovladavanje vojarnom u Vinkovcima i daljem izbijanje na crtu Našice – Slavonski Brod s trajanjem dva do tri dana. Druga etapa u trajanju četiri do pet dana imala je za cilj izbijanje na crtu Suhopolje – Okučani te mogućnost daljeg vojnog djelovanja prema Varaždinu i Koprivnici. Zrakoplovstvo 1. i 5. korpusa Ratnog zrakoplovstva i Protuzračne obrane trebalo je glavnim snagama podržavati Novosadski korpus i Gardijsku diviziju, dok su pomoćne zračne snage trebale pomagati 5. Banjalučki korpus. Pokret snaga 1. vojne oblasti je trebao biti izvršen 19. rujna 1991. godine u 22 sata, dok je za početak napada određen 21. rujna 1991. godine.⁷⁷ Vodstvo JNA, na čelu s generalom Veljkom Kadijevićem, bilo je prisiljeno za izvršavanje ovakve šire napadne operacije na Republiku Hrvatsku iz geopolitičkih razloga,

⁷³ Marijan, *Domovinski rat*, 87.

⁷⁴ Davor Runtić, *Rat: Vinkovci - Vukovar : 12. rujna 1991 - 3. siječnja 1992.* (Vinkovci: Vinkovačke jeseni: Gradski muzej Vinkovci, 1992.), 15.

⁷⁵ Isto, 21

⁷⁶ Isto, 23.

⁷⁷ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 125.

odnosno zbog prijetnje isteka tromjesečnog moratorija koji je donesen Brijunskom deklaracijom. Područje istočne Slavonije nadalje je podijeljeno u dvije napadne zone, za koje su bile zadužene snage Novosadskog korpusa i Gardijske mehanizirane divizije. Zamišljena linija kojom je bilo potrebno ovladati je prolazila kroz Sotin, Vukovar, Markušicu, Krndiju i Papuk. Sjeverno područje do granice s Mađarskom bilo je predodređeno Novosadskom korpusu, a južno do rijeke Save Gardijskoj mehaniziranoj diviziji. Tako je Novosadski korpus trebao preko pravca Osijek – Našice – Virovitica izbiti na zamišljenu liniju Donji Miholjac – Našice, poslije toga je trebao nastaviti operacije prema Bjelovaru. Ukupne snage koje su bile podređene Novosadskom korpusu, uključujući i snage Teritorijalne obrane Vojvodine, iznosile su oko 30. 000 ljudi, koje je pratila i logistička potpora iz novosadske 793. pozadinske baze. Postrojbe koje nisu bile uključene u Novosadski korpus prilikom planirane napadne operacije su 169. i 544. motorizirana brigada koje su trebale osigurati ojačanja u pozadini bojišta. Također u planiranom napadu unutar snaga Novosadskog korpusa nije bila uključena ni 453. mehanizirana brigada, jer joj je za cilj bilo blokiranje Vukovara i ovladavanje gradom. S južne strane je 1. proleterska mehanizirana brigada s pojačanjima 252. oklopne brigade, 80. motorizirane brigade iz Kragujevca, dijelom 57. partizanske brigade Teritorijalne obrane i Čačanskim odredom Teritorijalne obrane Republike Srbije, trebala ovladati pravcem Vinkovci-Đakovo – Požega. Glavnina snaga trebala je deblokirati vinkovačku vojarnu „Đuro Salaj“ te nakon toga izbiti na crtu Đakovo – Slavonski Brod, poslije čega je trebalo nastaviti napadna djelovanja prema Pakracu i Okučanima. Poslije ovladavanja područjem Pakraca i Okučana trebalo je napraviti spajanje sa snagama 5. Banjalučkoga korpusa. Ukupna snaga divizije je bila oko 27. 000 ljudi u borbenom sastavu i oko 2200 ljudi zaduženih za logistiku.⁷⁸ Zapovjedništvo hrvatskih snaga je očekivalo kako će tijekom 21. rujna doći do šireg napada na područje istočne Hrvatske. Prema informacijama kojima su raspolagali JNA je trebala uvesti svježe snage na pravcu Jankovci – Mirkovci – Ostrovo – Novi Mikanovci te dio snaga na pravcu Ostrovo – Markušica – Ernestinovo – Čepin. Također smatralo se kako će JNA u isto vrijeme pokušati forsiranje rijeke Drave na području grada Valpova.⁷⁹

Iako je predviđeni datum napadne operacije trebao biti 21. rujna 1991. godine, ista je započela dan ranije, 20. rujna 1991. godine, u ranojutarnjim satima. Ključna točka za daljnje korake operacije bilo je ovladavanje prometnicom Vinkovci – Vukovar i spajanje snaga JNA iz vinkovačke vojarnе „Đuro Salaj“ s pobunjenim Srbima u Mirkovcima. Hrvatske snage su

⁷⁸ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 126.- 127.

⁷⁹ Isto, 127.

bile raspoređene u vinkovačkoj 109. brigadi ZNG-a i bataljunu 3. A brigade ZNG-a. Snage 109. brigade su bile raspoređene u veličini vodova na punktovima koji su organizirani u mjesnim zajednicama vinkovačke općine. Bataljun 3. brigade imao je za zadaću osiguravanje područja općine Županje te kontrolu mosta na Savi. Velikosrpske snage koncentrirale su se na cesti Šid – Vinkovci što je rezultiralo miješanjem snaga i zakrčivanjem komunikacije Šid – Tovarnik – Stari Jankovci. Iz toga razloga inženjerijska jedinica koja je trebala premostiti rijeku Bosut nije mogla doći na vrijeme i nije mogla obaviti pretpostavljenu zadaću.⁸⁰ Važno je naglasiti kako se 26. rujna 1991. godine predaje i vojarna JNA „Đuro Salaj“ u Vinkovcima.⁸¹

Na području Tovarnika i Ilače dolazi do raspada neprijateljskih velikosrpskih snaga i bježanje oko 2000 pripadnika pričuvnog sastava s bojišta na područje Valjeva. Bojište je napustila i 80. motorizirana brigada Kragujevačkoga korpusa, koja uopće nije bila uključena u izravne borbe s hrvatskim snagama. Zbog navedenih razloga načelnik Generalštaba general Blagoje Adžić ustvrdit će već 20. rujna 1991. godine kako je potrebno preći u provođenje reduciranog plana napada na Hrvatsku.⁸² Poslije napadnih akcija JNA i pobunjenih Srba na područje Vinkovaca dolaze prvi prognanici iz napadnutih hrvatskih sela. Prve izbjeglice su došle iz Mirkovaca, dok će krajem kolovoza u tadašnjemu Domu za djecu i omladinu biti smješteno oko 40 prognanika s područja Vukovara. Ukupan broj izbjeglica koje je tijekom 1991. godine prihvatio vinkovački Crveni križ se procjenjuje na oko 50.000 ljudi.⁸³

⁸⁰ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 128.

⁸¹ Martin Grgurovac, *Vinkovci i okolica, ratne devedesete : slikopisne memorije : 1991.-1997.* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2014.), 16. – 17.; Zvonimir Tanocki, *Vinkovci u Domovinskom ratu* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2012.), 14.-15.

⁸² Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 129.

⁸³ Tanocki, *Vinkovci u Domovinskom ratu*, 15.

3. Ratni put 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna

3.1 Formiranje 4 samostalne zagrebačke satnije na zagrebačkom velesajmu i početni raspored na Vinkovačkom bojištu

Zbog neuspjele napadne operacije kojom je JNA trebala pokoriti cijelu Hrvatsku i izbiti na državnu granicu Republike Hrvatske, vodstvo JNA predvođeno generalom Veljkom Kadijevićem informira 28. rujna 1991. godine političke čelnike Srbije i Crne Gore kako JNA u Slavoniji nema dovoljno pješništva te kako će iz Novog Sada biti upućena jedna brigada s ciljem zauzimanja Vukovara. Novosadski korpus i Gardijska divizija na području na kojem su bile raspoređene dobit će nove vojne zadaće. Tako je Novosadski korpus trebao vezati hrvatske snage oko Osijeka i na pravcu prema Đakovu, dok je Gardijska divizija tu istu zadaću dobila na području Vinkovaca i Iloka.⁸⁴ Tijekom 30. rujna 1991. godine dolazi do napada na prometnicu Vinkovci – Vukovar, koji je uslijedio nakon topničkog napada na Đeletovce, Otok, Tordince i Marince. Istovremeno je Ratno zrakoplovstvo JNA napalo Bogdanovce, Cerić, Nuštar i Marince. Pri napadu dijelova Novosadskog korpusa pala su sela Korođ i Antin te dolazi do ugrožavanja Laslova i Tordinaca. Pri napadu Gardijske divizije na Đeletovce obrana 109. brigade se pokazala uspješnom te je uspjela odbiti napad.⁸⁵

Sljedeći napad dogodio se 1. listopada 1991. godine na selo Petrovce, koje je bilo naseljeno Ukrajincima i Rusinima te slabo naoružano. Selo je palo jer je obrana bila sastavljena samo od čete naoružanih mještana.⁸⁶ Ključni događaj koji će u velikoj mjeri utjecati i na dalju situaciju u Vukovaru je pad sela Marinci. Marinci su bili napadnuti iz dva smjera: s južne strane su napadnuti snagama 2. oklopnoga bataljuna 252. oklopne brigade, dok su sa sjevera iz smjera Bršadina i Pačetina napadale snage Novosadskog korpusa. Hrvatske snage su zbog silovitosti napada tenkova neprijateljske vojske morale napustiti selo i povući se u Nuštar. Također, oklopno vozilo i tenkovi koji su bili raspoređeni u obrani Marinaca su se izvukli u selo Ivankovo. Tijekom napada na Marince JNA, uz TO i pobunjene Srbe, vrši napad na selo Đeletovce. Tijekom 1. i 2. listopada je JNA zaposjela Marince i krenula s napadima na Vinkovce, Cerić, Nuštar i Bogdanovce. Sljedećeg dana JNA je u potpunosti ovladala Cerićem te su se snage branitelja pokule na novu crtu obrane zapadno od Nuštra.⁸⁷ Pri ovome je jasno

⁸⁴ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 141.-142.; Davor Marijan, „Zamisao i propast napadne operacije JNA u rujnu 1991.“, *Časopis za suvremenu povijest*, br.2. (2012.): 265.

⁸⁵ Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 144.

⁸⁶ Isto, 145.

⁸⁷ Isto, 147. – 148.; Davor Marijan, „Zamisao i propast napadne operacije JNA u rujnu 1991.“, *Časopis za suvremenu povijest*, br.2. (2012.): 268. -269.

kako se situacija za branitelje Vukovara dodatno pogoršala te je došlo do odsijecanja Vukovara od Nuštra, preko kojeg je tijekom obrane grada prolazilo pojačanje, oprema i naoružanje. Za Hrvatsku počinje najintenzivnije razdoblje otvorene agresije JNA, srpskocrnogorskih snagai pobunjenih Srba. Zbog isteka tromjesečnoga moratorija na Brijunski sporazum avioni JNA bombardiraju Banske dvore 7. listopada 1991. godine a dan kasnije 8. listopada 1991. godine u zgradi INA-e u Šubićevoj ulici, Hrvatski sabor donosi Odluku o neovisnosti, odnosno o raskid državnopravnih veza sa SFRJ.⁸⁸

Prema zapovijedi načelnika glavnoga stožera HV-a Antona Tusa zahtjeva se slanje zagrebačkih dragovoljaca na područje vinkovačkoga bojišta kako bi se pokušao napraviti proboj prema Vukovaru preko Marinaca. U zapovijedi se ističe složena situacija na bojištu tijekom 10. i 11. listopada na širem području Vinkovaca i Vukovara. Pokušaji slanja podrške braniteljima Vukovara su propali, isto kao i konvoj Europske zajednice koji je trebao dovesti sanitetski materijal u vukovarsku bolnicu i prevesti ranjenike. Kako bi se spriječilo dalje borbeno djelovanje neprijatelja i ovladavanje Vukovarom Anton Tus je tražio od zapovjedništva Operativne zone Osijek angažiranje svih raspoloživih snaga i podršku te odbacivanje s puta Vinkovci – Vukovar, čime bi se stvorili uvjeti za pružanje pomoći braniteljima i evakuaciju preko 200 ranjenika. Kako bi se taj zadatak izvršio ojačavanje u snagama je bilo izvršeno s jednim bataljunom 1. brigade ZNG-a, 200 dobrovoljaca za obranu Vukovara iz Zagreba, specijalnom jedinicom ZNG-a i antiterorističkom jedinicom MUP-a iz Zagreba. Zapovjednici koji su određeni za ovaj zadatak su bili, u tim trenucima, dopukovnik Mile Dedaković i pukovnik Karlo Gorinšek, tadašnji zapovjednik Operativne zone Osijek.⁸⁹ Ono što je prethodilo okupljanju zagrebačkih dragovoljaca na Zagrebačkome velesajmu godine je bio javni poziv Mladena Vedriša, tadašnjeg načelnika stožera za obranu grada Zagreba, putem radija, o prijavljivanju dragovoljaca za proboj prema Vukovaru. Po tome su se na Zagrebačkom Velesajmu 10. listopada 1991. godine formirale četiri satnije koje će biti raspoređene na vinkovačkom bojištu. Pri odazivu dragovoljaca na Zagrebačkom velesajmu položena je svečana prisega Republici Hrvatskoj, čime su četiri samostalne zagrebačke satnije možda prve jedinice Hrvatske vojske koje su izvršile takvu prisegu. Broj dragovoljaca koji je sačinjavao sve četiri satnije je bio oko 450. Prolazak konvoja zagrebačkih dragovoljaca bio je pod stalnim nadzorom helikoptera JNA koji su nadlijetali konvoj na putu od Zagreba prema

⁸⁸ Marijan, *Domovinski rat*, 21.

⁸⁹ Privatni arhiv Petra Lovrića, Zapovijed, klasa: 8/91-01/105, URBROJ: 5120-01-91-1, 11.10.1991., godine, presliku dokumenta posjeduje autor; Mile Dedaković; Alenka Mirković-Nadž; Davor Runtić, *Bitka za Vukovar* (Vinkovci: Neobična naklada, 2000.), 176. -177.

Vinkovcima.⁹⁰ Prema zapovijedi Antona Tusa u sudjelovanju proboja prema Vukovaru preko Marinaca sudjelovati će 1. i 2. samostalna zagrebačka satnija, koje su u večeri 11./12. listopada 1991. godine krenule prema Vinkovcima te su sudjelovale u probou 12./13. listopada 1991. godine.⁹¹ Osim prve dvije samostalne zagrebačke satnije u pokušaju proboja prema Vukovaru će sudjelovati i 3. samostalna zagrebačka satnija koja će po dolasku u Vinkovce 11. listopada 1991. godine biti smještena u školi Ivana Gorana Kovačića, gdje će dva dana čekati pokret za sudjelovanje u probou za Vukovar. Po sudjelovanju u probou na Vukovar, 3. samostalna zagrebačka satnija bila je raspoređena na položaje prema Henrikovcima.⁹²

Nadalje, 4. samostalna zagrebačka satnija „Sava“ stigla je na položaj na vinkovačkom bojištu 13. listopada 1991. godine te je smještena na pripravne položaje u Ivankovu.⁹³ U Ivankovu provodi dva dana gdje pripadnici prolaze osnovnu obuku, iz razloga što su dragovoljci dolazili s različitim vojnim predznanjem.⁹⁴ Poslije toga se 15. listopada 1991. godine 4. samostalna zagrebačka satnija „Sava“ raspoređuje na položaje u selu Privlaci, gdje sljedećega dana započinje s napadom prema neprijateljskim položajima u Novim Jankovcima, kako bi se odvrtila pozornost neprijateljske vojske od Vukovara.⁹⁵ U nastavku napada na Nove Jankovce 18. listopada 1991. godine dolazi do ranjavanja Krešimira Kuštana, dok u noćnoj akciji pogiba prvi dragovoljac iz samostalnih zagrebačkih satnija Ferid Galijašević - Fritz. U istoj akciji ubijena su i dva vodiča koji su bili s lokalnoga vinkovačkoga područja, Niko i Marko Đuzel. Potrebno je istaknuti kako je po sjećanju Zorana Beukovića Ferid Galijašević bio jedini pripadnik 4. samostalne zagrebačke satnije „Sava“, kojeg su ispratila žena i dvoje djece pri odlasku sa Zagrebačkoga velesajma na vinkovačko bojište.⁹⁶ Neovisno od pozivanja Mladena Vedriša i formiranja samostalnih zagrebačkih satnija na Zagrebačkom velesajmu, na vinkovačko bojište dolaze dragovoljci veličine voda iz Sesevetskog Kraljevca, pod zapovjedništvom Vlade Gruića. Radilo se o samoorganiziranim pojedincima koji su na savjet jednoga Vinkovčanina, koji se našao na području Sesevetskog Kraljevca, odlučili sudjelovati u pokušaju proboja prema Vukovaru. Pripadnici Samostalnog voda Sesevetski Kraljevec prethodno su sudjelovali u blokadi vojarne u Sesevetskom Kraljevcu i međusobno su se poznavali otprije, što je bitno jer se radilo o homogenoj skupini dragovoljaca. Tako se

⁹⁰ Intervju Jasna Žumbar, 15. siječnja 2019., transkript intervjuja posjeduje autor

⁹¹ *Ratni album 109. brigade HV Vinkovci : od osnivanja do 15.5. 1992.*, ur. Zvonimir Tanocki (Vinkovci: Privlačica, 1992.), 113.; Kevo, *Istočnoslavonska ratna kronika*, 75. – 76.

⁹² *Ratni album 109. brigade*, 116.

⁹³ Isto, 114.

⁹⁴ Intervju Jasna Žumbar, 15. siječnja 2019., transkript intervjuja posjeduje autor

⁹⁵ *Ratni album 109. brigade*, 114.

⁹⁶ Intervju Zoran Beuković, 23. siječnja 2019., transkript intervjuja posjeduje autor

Samostalni vod Sesevski Kraljevec, po dogovoru kako bi trebalo krenuti na bojište u istočnoj Hrvatskoj, samostalno organizirao u prostorijama lokalnog DVD-a i sljedećega dana autobusom krenuo prema Vinkovcima. Prva grupa dragovoljaca sastojala se od 27 pripadnika.⁹⁷ Kako se dolaskom na vinkovačko bojište ustvrdilo da je Vukovar u okruženju i ne postoji mogućnost proboja s manjom jedinicom, Samostalni vod Sesevski Kraljevec zauzima položaje u ulici Bana Jelačića u Vinkovcima, koja je bila pod stalnim udarom neprijateljskih snaga iz Mirkovaca. Kasnije će se pridružiti 4. samostalnoj zagrebačkoj satniji i postati njen prateći vod.⁹⁸

⁹⁷ Intervju Petar Lovrić, 18. siječnja 2019., transkript intervjua posjeduje autor

⁹⁸ Intervju Vlado Gruić, 24. siječnja 2019., transkript intervjua posjeduje autor

3.2 **Raspored 4. samostalne zagrebačke satnije na vinkovačkom bojištu i vojne zadaće od listopada do prosinca 1991. godine.**

Samostalne zagrebačke satnije na vinkovačkom bojištu bile su raspoređene na tri ključne točke obrane Vinkovaca, preko kojih bi neprijatelj mogao ući u Vinkovce, a koje su takvima ostale tijekom cijelog trajanja napada na Vinkovce. Poslije neuspješnoga proboja prema Vukovaru 13. listopada 1991. godine 1. samostalna zagrebačka satnija pod zapovjedništvom Franje Noršića raspoređuje se na području Nuštra gdje je sudjelovala u aktivnoj obrani sela tijekom listopada i studenoga 1991. godine. Poslije povlačenja na odmor u Zagreb 1. samostalna zagrebačka satnija će biti pridružena 4. samostalnoj zagrebačkoj satniji „Sava“ na čuvanju mosta preko Bosuta.⁹⁹ Nadalje, 1. samostalna zagrebačka satnija pri povratku s odmora u Zagrebu dolazi pod zapovjedništvo novoga zapovjednika Ljube Bakmaza i na području Privlake ostaje tri mjeseca te drži položaje prema selu Jankovci, poslije čega prelazi u područje Trbušanci i uspostavlja novu liniju obrane koja se pomiče s Bosuta na prugu Vinkovci – Brčko.¹⁰⁰

Istodobno, 2. samostalna zagrebačka satnija sudjelovala je na pokušaju proboja prema Vukovaru pri čemu je zauzimala položaje prema Henrikovcima. Drugom samostalnom zagrebačkom satnijom zapovijedao je do 20. listopada 1991. godine Siniša Milauković Posavac, a do 25. listopada 1991. godine Luka Babić. Težak trenutak za 2. samostalnu zagrebačku satniju je napad na selo Ostrovo 25. listopada 1991. godine kada od minobacačkoga napada pogiba Nenad Debeljak te su teže ranjeni Davor Kaić i Franjo Radoš i lakše Mile Perić¹⁰¹. Ovi gubitci ostavili su posljedice na ostale pripadnike postrojbe te će kasnije postrojba biti rasformirana. Poslije neuspjele napadne operacije na Ostrovo ostatci satnije povlače se u Zagreb 25. listopada 1991. godine, a 26. listopada 1991. godine na zajedničkom sastanku Mladena Vedriša, Zvonimira Červenka i Petra Lovrića odlučeno je da se satnija neće obnavljati, a preostali vojnici koji su htjeli nastaviti sudjelovati u borbama na vinkovačkom bojištu priključeni u ostale samostalne zagrebačke satnije.¹⁰²

Poslije neuspjeloga proboja prema Vukovaru, 3. samostalna zagrebačka satnija zauzima položaje u vinkovačkom gradskom naselju Slavija prema neprijateljskom položaju Ostrovo. Pri preuzimanju zone odgovornosti zauzima zonu od voćnjaka Borinci i pod svakodnevnom

⁹⁹ *Ratni album 109. brigade*, 114.

¹⁰⁰ Intervju Petar Lovrić, 18. siječnja 2019., transkript intervjua posjeduje autor

¹⁰¹ *Ratni album 109. brigade*, 116.

¹⁰² Intervju Petar Lovrić, 18. siječnja 2019., transkript intervjua posjeduje autor

neprijateljskom vatrom ukopava se i uspostavlja prvu borbenu liniju. Također, dio 3. samostalne zagrebačke satnije se vraća u Vinkovce te zauzima položaje kod farme Gubac. Na novom položaju satnija se nalazi pod stalnim artiljerijskim udarima neprijateljske vojske te prilikom jednog zrakoplovnog napada kasetnom bombom dolazi do lakšega ranjavanja Vladimira Antolića. Vod 3. samostalne zagrebačke satnije, koji je sudjelovao u obrani vinkovačkoga naselja Mala Bosna, doživljava stalne artiljerijske napade, praćene nizom pokušaja pješačkih i tenkovskih napada, no područje se uspješno obranilo. U jednom od takvih neprijateljskih napadnih djelovanja dolazi do smrtnoga stradanja Ivana Straussa, težega ranjavanja Marka Markovića, Ivana Pandže, Mate Šarića i Zvonimira Malenice te lakšega ranjavanja Mire Devala i Mirka Mikšića.¹⁰³ Ivan Strauss bio je po struci bolničar te je istu zadaću obavljao i u ratnim uvjetima na vinkovačkom bojištu, a poginuo je dok je previjao ranjenoga vojnika u prigradskom vinkovačkom naselju Mala Bosna.¹⁰⁴ Dio 3. samostalne zagrebačke satnije odlazi na ispomoć domaćim jedinicama na Žankovac, gdje uspijevaju odbijati pješačke i tenkovske napade. Prilikom jednog od takvih napada 7. veljače 1992. godine dolazi do smrtnoga stradanja Jože Koba i lakšega ranjavanja Miroslava Poslončeca. Tijekom prosinca nova zadaća preostale postrojbe je zauzimanje položaja voćnjaka Borinci do Žankovaca pri čemu pripadnici dobivaju diverzantske i izviđačke zadaće. Tijekom jednog od neprijateljskih bombardiranja 20. prosinca 1991. godine dolazi do smrtnoga stradanja Jose Kesića i lakšega ranjavanja Ivice Grgića, te Slavka i Željke Brekalo.¹⁰⁵

Drugi vod 3. samostalne zagrebačke satnije bio je raspoređen na položajima u Nuštru, a treći vod koji je priključen pratećem vodu (Samostalna satnija Sesevski Kraljevec) raspoređen je na području prigradskoga vinkovačkoga naselja Mala Bosna i ulice bana Josipa Jelačića. U Samostalnu satniju Sesevski Kraljevec, odnosno prateći vod 3. samostalne zagrebačke satnije, već će u studenome 1991. godine početi pristizati strani dragovoljci. Prva dva strana dragovoljca bili su Škot Martin Cruickshank i Francuz Laurent Metral (Pierre Massonier). Obojica su bili profesionalni vojnici, s time da je Francuz Laurent Metral koristio pseudonim Pierre Massonier, budući da je izašao iz francuske Legije stranaca kako bi mogao sudjelovati u obrani Hrvatske. Strani dragovoljci su odmah pri dolasku sudjelovali u izviđačkim i diverzantskim akcijama Samostalnog voda Sesevski Kraljevec, koji je tijekom cjelokupnog boravka na vinkovačkom bojištu bio poznatom po uspješnom obavljanju takvih vojnih akcija. Jedna od takvih je 13. prosinca 1991. godine, kada je zapovjednik Samostalnog voda Sesevski

¹⁰³ *Ratni album 109. brigade*, 116.

¹⁰⁴ Mladen Kevo, Kako je „Sava“ obranila Bosut, *Glas Slavonije*, 05. veljače. 1992., 7.

¹⁰⁵ *Ratni album 109. brigade*, 116.

Kraljevec Vlado Gruić sa svojih 14 suboraca u tri pravca krenuo u napad na Mirkovce. O napadu nitko od ostalih postrojbi nije znao, jer se operacija vodila u tajnosti.¹⁰⁶ Uspješnost akcije se ogledala u pisanjima srpskih medija, koji su tvrdili kako je ubijeno 50 vojnika, navodeći kako ih je napala „ustaška diverzantska četa specijalno obučena u Mađarskoj“.¹⁰⁷

Nadalje, 4. samostalna zagrebačka satnija „Sava“ poslije kratke vojne obuke u selu Ivankovo raspoređena je kod srušenog mosta u Privlaci, koji je inače vodio prema selu Mirkovci. Glavna zadaća postrojbe bilo je držanje obrambene linije pored srušenoga mosta u Privlaci te da se s toga područja pokuša napraviti napadna akcija prema Novim Jankovcima. Poslije noćne akcije 18. listopada 1991. godine u kojoj pogiba dragovoljac Ferid Galijašević – Fritz dolazi do promjene zapovjednika, te zapovjednikom 4. samostalne zagrebačke satnije „Sava“ postaje Davor Oršanić. Dolaskom novoga zapovjednika zadaće postrojbe reduciraju se s napadnih djelovanja na izviđanja i diverzije, po kojima će postrojba biti specifična tijekom cijeloga boravka na vinkovačkom bojištu. Poslije dobivene zadaće od 9. studenoga 1991. godine pripadnici 4. samostalne zagrebačke satnije sudjeluju u napadnoj akciji na Karadžićevo, u kojoj su ranjeni zapovjednik voda Kazimir Curić i desetnik Tomislav Perišić. Napadna akcija na ekonomiju Henrikovci i Karadžićevo imala je za cilj privlačenje dijela snaga JNA koje su napadale Vukovar. Osim ranjavanja zagrebačkih dragovoljaca, tijekom 8. i 9. studenoga poginuo je jedan pripadnik 3. bataljuna 3. brigade ZNG-a i 5 varaždinskih policajaca.¹⁰⁸ Tijekom sredine studenoga 1991. godine na područje u kojem je bila raspoređena 4. samostalna zagrebačka satnija dolazi do pojačavanja neprijateljskih snaga; prema procjeni snaga pješadijski bataljun ojačan sa šest samohodnih topovima i oklopnim transporterima. Prilikom izviđanja položaja novih dovedenih neprijateljskih snaga dolazi do lakšega ranjavanja izviđača Darka Glasa koji je za vrijeme izviđanja stao na nagaznu minu kod Srijemskih Laza oko 6 km u dubini neprijateljske linije. Ostali izviđači 4. samostalne zagrebačke satnije uspjeli su izvući ranjenoga suborca i vratiti se na položaje u Privlaci, iako je s neprijateljske strane dolazi do stalne artiljerijske vatre. Pri izvlačenju vojnika sudjelovali su vodnik 4. satnije Mijo Maras i zapovjednik privlačke satnije 109. brigade Vinkovci Mato Mutavčić. Tijekom artiljerijskoga napada snagama Pratećeg voda minobacača 4. samostalne zagrebačke satnije pridružila se vinkovačka artiljerija te je obostrana vatra prestala tek tijekom noćnih sati.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Intervju Vlado Gruić, 24. siječnja 2019., transkript intervjuja posjeduje autor

¹⁰⁷ Miroslava Kreča, „Zatreba li, vraćamo se!“, *Novi Vjesnik*, 21. svibnja 1992., 28C

¹⁰⁸ Marijan, *Domovinski rat*, 87-88.

¹⁰⁹ *Ratni album 109. brigade*, 114.

Pri 4. samostalnoj zagrebačkoj satniji „Sava“ otpočeka je postojao prateći vod minobacača koji je davao vatrenu podršku pješacima snagama prilikom diverzija i izviđanja. Vod je bio neformalno organiziran već pri dolasku dragovoljaca na Zagrebački velesajam. Naime Zoran Beuković, Predrag Stevo Krković i Mislav Šemeš služili su vojni rok JNA 1989. godine u artiljerijskom divizionu. u Vranju te su bili obučeni za pružanje artiljerijske podrške. Pri dogovoru tijekom proljeća 1991. godine ustanovili su kako bi u slučaju potrebe za dragovoljcima u Domovinskom ratu bilo dobro da upravo oni budu minobacačka posada s obzirom na znanje koje su posjedovali s odsluženja vojnoga roka. Tako su pri dolasku u Privlaku bili zaduženi za vatrenu potporu u napadu na Nove Jankovce 15. listopada 1991. godine pri čemu su bili opremljeni minobacačima od 60 mm i naoružanjem od 24 minobacačke granate. Prateći vod minobacača 4. satnije „Sava“ će kasnije dobiti naziv „Leteći medvjedići“, iz razloga što su osim svojoj postrojbi davali vatrenu podršku i ostalim postrojbama na vinkovačkom bojištu te su imali iznimnu pokretljivost. O načinu na koji su hrvatske snage tada bile naoružane govori i to kako su minobacač vukli Zastavom 850, a kasnije su od dijaspe iz Njemačke dobili bolničko vozilo istočnonjemačke proizvodnje „Robur“.¹¹⁰ U pratećem minobacačkom vodu su sudjelovale tri žene, dok ih je u svim satnijama, odnosno u kasnije formiranom 83. samostalnog zagrebačkom bataljunu bilo 13.¹¹¹

Poslije intenzivnih napada krajem studenoga i početkom prosinca 1991. godine, pripadnici 4. samostalne zagrebačke satnije „Sava“ ostali su na svim obrambenim položajima na kojima su bili raspoređeni. Održavanjem linije obrane pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna dali su otpor neprijateljskoj vojsci koja je neposredno prije i poslije pada Vukovara imala plan okupirati Vinkovce, o čemu svjedoče dokumenti JNA. Ta operacija poznata kao „Bosutske šume“.¹¹² Razdoblje intenzivnih napada neprijateljske vojske trajali su od sredine studenoga do početka prosinca 1991. godine. U jednom od minobacačkih napada 18. studenoga dolazi do smrtnog stradanja pripadnika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna Mirka Lukića. Poslije pada i okupacije Vukovara neprijateljska vojska je pokušala uzeti u obruč Vinkovce zauzimanjem okolnih sela. Upravo je u tome razdoblju razvidna zasluga zagrebačkih dragovoljaca na vinkovačkom bojištu. Zagrebački dragovoljci su, uz poslije uvedenu 105. brigadu, bili jedina snaga Hrvatske vojske koja nije bila unutar lokalnih snaga 109. „R“ brigade

¹¹⁰ Intervju Zoran Beuković, Intervju Jasna Žumbar, 15. siječnja 2019., transkript intervjua posjeduje autor

¹¹¹ Intervju Jasna Žumbar, Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Spomenice pripadnicima 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna

¹¹² Marijan, *Obrana i pad Vukovara*, 204. – 205.

Vinkovci i 3. „A“ brigade ZNG-a. Poslije pada Lipovaca i Nijemaca, od 15.000 stanovnika koji su bili prije rata u mjestima Privlaka, Otok i Komletinci ostalo je oko petstotinjak boraca.¹¹³

Najzahtjevnije razdoblje za postrojbe zagrebačkih dragovoljaca, kao i za ostale, branitelje na istočno-hrvatskom bojištu je u razdoblju od sredine studenoga do početka prosinca 1991. godine. Tijekom toga razdoblja došlo je do sloma obrane branitelja grada Vukovara, ali i pojačanja akcija neprijateljske JNA i pobunjenih Srba sa ciljem zauzimanja Vinkovaca. Na području na kojem su bile postrojbe 4. Samostalne zagrebačke satnije „Sava“ 15. studenoga 1991. godine zabilježeni su pokreti neprijateljske vojske te se na iste odgovorilo minobacačkim napadima, koji su spriječili dalji prodor prema Privlaci i Vinkovcima. Položaje koji su već bili poznati izviđačima 4. samostalne zagrebačke satnije „Sava“ dodatno je izvidio dozapovjednik minobacačke baterije Zoran Beuković te je na neprijateljske položaje usmjerio minobacački napad. Do početka prosinca 1991. godine dolazi do stalnih obostranih artiljerijskih napada. Tako je 2. prosinca 1991. godine došlo do povlačenja neprijateljskih utvrđenih na položaju u Gradini, koje je uslijedilo poslije napada pripadnika 4. samostalne zagrebačke satnije „Sava“ i pomoćnog voda minobacača.¹¹⁴ Gradina je bila utvrđena zemunicama i rovovima. U trenucima napada na Gradinu neprijateljske snage su brojile više od 200 pješaka, šest samohotki M 36 i tri trocijevna topa 20/3 mm. Koordiniranim napadom VBR-a, bestrajnog topa i „maljutki“ je započeo napad koji je trajao manje od sat vremena. Pri zauzimanju neprijateljskog položaja na Gradini zagrebački dragovoljci su preuzeli i pult za „maljutke“ i vozilo „Pinzgauer“.¹¹⁵

Ono što je bilo značajno za područje istočno-hrvatskog bojišta poslije pada Vukovara je osjetan pad morala, čime se kod lokalnoga stanovništva izgubila želja za ostankom u obrani svojih kuća i za držanjem položaja. O tim situacijama tada zamjenik zapovjednika Operativne grupe Vukovar-Vinkovci-Županja Vinko Vrbanac govori: „Kada stvari krenu loše i kad se počne gubiti, onda je teško stabilizirati situaciju i uvjeriti one slabijeg morala da se mora ostati na mjestu i da se to mjesto mora držati“.¹¹⁶ Tako je pri dolasku na područje Sarvaša moglo nailaziti na odbačene dječje stvari, igračke i ostalo, što bi moglo označavati kako je selo napušteno u bijegu.¹¹⁷ Takva situacija nije čudna, jer se JNA poslije pada Vukovara spremala za operaciju kojom bi pokušala zauzeti cijeli istok Hrvatske. Situacija se dodatno pogoršala

¹¹³ Mladen Kevo, Kako je „Sava“ obranila Bosut, *Glas Slavonije*, 05. veljače. 1992., 7.; Kevo, *Istočnoslavonska ratna kronika*, 89. – 90.

¹¹⁴ *Ratni album 109. brigade*, 114.

¹¹⁵ Mladen Kevo, Kako je „Sava“ obranila Bosut, *Glas Slavonije*, 05. veljače. 1992., 7.

¹¹⁶ Davor Runtić, *Vukovar i istočno bojište: Domovinski rat, knjiga druga* (Vinkovci: Raslina: vlastita nakl., 2009.), 18.

¹¹⁷ Isto, 21.

kada su 17. studenoga 1991. godine pala sela Lipovac, Apševci i Podgrađe. Poslije toga dolazi i do pada sela Nijemaca i Donjeg Novog sela 20. studenoga 1991. godine.¹¹⁸ Na taj način se s južne strane Vinkovaca agresoru otvorio napadni prostor za daljnje operacije. Ključan trenutak koji je dalje operacije JNA i pobunjenih Srba preduhitrio je dolazak 105. brigade Bjelovar, koja je zatvorila područje na području Komletinaca odakle je dalje JNA trebala napraviti napad prema Vinkovcima. Iako je početna ideja bila iskorištavanje 105. brigade u deblokiranju Vukovara, 105. brigada je značajno doprinijela onemogućavanju daljih napada JNA.¹¹⁹ Nakon sprječavanja napadne operacije JNA, hrvatske snage su započele s protunapadom s ciljem odbacivanja neprijatelja preko Bosuta koji nije bio uspješan. Poslije neuspješnog napada hrvatska Operativna grupa *Vukovar, Vinkovci, Županja* na širem području Vinkovaca organizira obranu sa 105. i 109. brigadom u prvom postroju, dok je 3. brigada držana u drugom postroju i spremnosti za intervenciju prema Ostrovu, Starim Jankovcima i Županji.¹²⁰ 105. brigada Bjelovar će kasnije zauzeti obrambenu liniju zajedno sa snagama zagrebačkih dragovoljaca na Privlačkom mostu. Iako se 105. brigada osporava zbog njene prijašnje uloge u zapadnoj Slavoniji i skorog razbijanja postrojbe, na području istočne Slavonije svojom opremljenošću i brojčanošću je doprinijela zaustavljanja neprijateljske vojske u situaciji koja je bila iznimno teška za moral branitelja i pučanstva istočne Hrvatske. Upravo u tom kontekstu potrebno je gledati sudjelovanje Samostalnih zagrebačkih satnija na području vinkovačkog bojišta. Iako je tijekom dolaska na bojište bilo slučajeva u kojima su pripadnici napuštali postrojbe, u razdoblju ključnih napada na istočnu Hrvatska Samostalne zagrebačke satnije pokazale su se kao homogene jedinice, koje su bile u stanju odgovoriti na stalne neprijateljske napade.

¹¹⁸ Kevo, *Istočnoslavonska ratna kronika*, 89. – 90.

¹¹⁹ Runtić, *Vukovar i istočno bojište: Domovinski rat, knjiga druga*, 31. – 33.; Davor Runtić, 1991., *Vukovar – Vinkovci* (Vinkovci: Neobična naklada, 1999.), 246.; Željko Karaula, „Sudjelovanje 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara u obrani Istočne Slavonije (studen 1991. - srpanj 1992.)“, u *Zbornik Domovinski rat i njegovi društveno-ekonomski odrazi na razvoj hrvatskog istoka*, (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016.), 177.-181.

¹²⁰ Marijan, *Domovinski rat*, 89.

3.3 Preustroj i formiranje 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna

Kod zapovjednika, ali i kod vojnika zagrebačkih satnija postajala je želja za time da se dobije legitimitet postrojbe koja bi bila ustrojena, o čemu svjedoči pismo Davora Rudića od 19. prosinca 1991. godine, upućeno Ministarstvu obrane. U njemu se ističe: „Putem provjera preko viših organa saznali smo da naše jedinice nisu stekle pravni legalitet kao dio oružanih snaga HV RH.“¹²¹ Na izražene potrebe zagrebačkih dragovoljaca ministar obrane Gojko Šušak po zapovijedi od 21. prosinca 1991. godine traži formiranje, popunu i mobilizaciju 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, koji je prethodno bio zaveden pod NG-9574. Formiranje 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna bilo je izvršeno iz tri samostalne zagrebačke satnije koje su bile na fronti kod Vinkovaca i Nuštra. Navedeno je također kako se 83. samostalni bataljun pretpočinjava 109. brigadi HV Vinkovci. Daljnja popuna 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna izvršena je vojnim obveznicima s područja tadašnjeg Gradskog sekretarijata za narodnu obranu Zagreb. Snage koje su se trebale poslati na vinkovačko bojište bile su također organizirane na Zagrebačkom velesajmu, kao što su bile zagrebačke samostalne satnije 10. listopada 1991. godine.¹²² Formiranjem 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna dolazi i do preustroja te je 4. samostalna satnija „Sava“ postala 2. satnija 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, iz razloga što je 25. listopada 1991. godine prethodno formirana 2. samostalna zagrebačka satnija rasformirana. Prateći vod minobacača 4. samostalne zagrebačke satnije „Sava“ postao je prateći vod 2. satnije 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna. Također, prethodno Prateći vod 2. samostalne zagrebačke satnije koji je nastao od dragovoljaca iz Sesevetskog Kraljevca, odnosno Samostalni vod Sesevetski Kraljevec, postao je Prateći vod 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna.¹²³ Dolazi i do promjene zapovjednika satnija; na mjesto zapovjednika 1. samostalne zagrebačke satnije dolazi Nevenko Rendulić.¹²⁴ Zapovjednikom 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna se proglašava Petra Lovrića, dok je zamjenik zapovjednika Vlado Gruić, prema zapovijedi od 14. siječnja 1992. godine.¹²⁵

¹²¹ Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, pismo Davor Rudić, presliku dokumenta posjeduje autor

¹²² Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Zapovijed Gojko Šušak, Klasa: DT 801-02/91-01/01, Ur. broj: 512-06-02-91-426, presliku dokumenta posjeduje autor

¹²³ Intervju Petra Lovrića, 18. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor, dokument arhiva

¹²⁴ *Ratni album 109. brigade*, 114.

¹²⁵ Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića. Prijedlog za imenovanje zapovjednika postrojbi Hrvatske vojske, Ur. broj: 1005/01 -1 -125/92

3. 4 **Vojne zadaće 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna**

Na vinkovačkom bojištu pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, su prema izjavama zapovjednika ostalih postrojbi, postali poznati po izviđanjima i diverzijama na neprijateljskoj strani. Također, pomoćni vod minobacača 2. samostalne zagrebačke satnije „Sava“ „Leteći medvjedići“ pružat će vatrenu pomoć drugim postrojbama na bojištu, no isto tako će i vršiti napadne operacije. 1. satnija 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna će na čelu sa zapovjednikom Ljubom Bakmazom sudjelovati u oslobađanju zone Trbušanci 1. prosinca 1991. godine, koja će biti prvi oslobođeni teritorij na vinkovačkom bojištu.¹²⁶ To će područje poslije s 2. i 3. satnijom osiguravati sve do povratka u Zagreb 20. svibnja 1992. godine. Pripadnici 2. satnija „Sava“ stalno su vršili izviđanja te je u jednoj takvoj akciji 30. prosinca 1991. godine došlo do teškog ranjavanja zapovjednika Davora Oršanića. Prilikom izviđanja Davor Oršanić je aktivirao minu desnom nogom te u padu lijevom rukom aktivirao drugu minu, poslije čega mu je amputirana desna potkoljenica i lijeva šaka. Spašavanje zapovjednikova života može se zahvaliti kvaliteti i pribranosti pripadnika postrojbe koji su pravovremeno djelovali. Osim toga razvidno je kako je zapovjednik aktivno sudjelovao skupa sa svojim podčinjenima te je ranjen oko 5 km u dubini neprijateljske linije. Kao i prilikom ranjavanja vojnika Darka Glasa, u spašavanju ranjenoga zapovjednika se iskazao Mijo Maras.¹²⁷

Poslije potpisivanja Sarajevskoga primirja 2. siječnja 1992. godine i smanjenja intenziteta na vinkovačkom bojištu, 2. satnija 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna dobiva novu zadaću i pozicionirana je pored mosta u Privlaci. Također, operacijama koordinira novi zapovjednik Anton Zakošek te je odlučeno kako će se djelovati samo na neprijatelje u neposrednoj blizini. Iako se potpisivanje Sarajevskog primirja započelo s fazom rata „niskog intenziteta“ pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna su bili aktivni u izviđanjima neprijateljskog teritorija. Tijekom izviđanja 29. siječnja 1992. godine dolazi do smrtnog ranjavanja poslije aktivacije mine, pripadnika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, Ivice Grbavca. Kao i tijekom prosinca položaji 2. satnije 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna izloženi su artiljerijskim napadima te je tijekom jednog takvog napada 28. veljače 1992. godine smrtno stradao pripadnik postrojbe Josip Sabljčić. Tijekom ožujka omogućena je demobilizacija poslije čega satnija broji 50 pripadnika. Poslije 3. travnja 1992. godine 2. satnija 83.

¹²⁶ Gordan Laušić, *Zagrebački dragovoljci, Hrvatski vojnik*, 26. 03. veljače 1993., 17.

¹²⁷ Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Životopis Davor Oršanić, presliku dokumenta posjeduje autor

samostalnog zagrebačkog bataljuna prelazi sa dotadašnjega čuvanja obrambene linije na mostu u Privlaci i prelazi u čuvanje obrambenih položaja na Trbušancima.¹²⁸

Nadalje, 3. satnija 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna je bila raspoređena u prigradskim vinkovačkim naseljima Mala Bosna i Slavija do 3. ožujka 1992. godine. Na tom području i dalje aktivno obavljaju izviđanja i diverzije. U ulici Bana Jelačića vrše se izviđanja prema Mirkovcima, pri čemu je posebno značajan bio prateći vod 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna sa zapovjednikom Vladom Gruićem.¹²⁹ Tijekom jednog takvog izviđanja, 7. ožujka 1992. godine, kojeg je izvodio sa stranim dragovoljcem iz Francuske Laurentom Metralom, bio je lakše ranjen u ruku rasprskavajućim metkom.¹³⁰ Poslije reorganizacije u ožujku 1992. godine, zajedno s preostalim snagama 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, jedinica vrši zadatke na području zone odgovornosti Trbušanci.¹³¹

Prethodno navedeni prateći vod 2. satnije „Sava“ postaje minobacačka baterija 2. satnije 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna „Sava“ po odluci zapovjednika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna Petra Lovrića 17. veljače 1992. godine. Baterija je bila sastavljena od pet minobacača kalibra 120 mm M 75.¹³² Iako je potpisano Sarajevsko primirje, minobacačka baterija imala je djelovanja sve do travnja 1992. godine. Prilikom jedne akcije došla je Vojna policija, jer su gađali Mirkovce sa osvjetljavajućim granatama, zbog vatrene podrške izviđačima iz 2. satnije „Sava“ koji su se našli pod paljbom neprijateljske vojske.¹³³ Tijekom dobivanja nove zadaće u području Trbušanaca minobacačka baterija postaje osnovna topnička potpora 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna. Na tom području imala je domet vatrene zone preko 108 stupnjeva, odnosno preko 1800 tisućinki i više od 4 kilometra u dubinu neprijateljskih položaja. Neovisno o Sarajevskom primirju dolazi do artiljerijskih napada neprijateljske vojske na područje od Komletinaca do Nuštra, prilikom čega je baterija uzvratila napadom na skladište Vrapčana. U izvještaju TV Novi Sad izviješteno je kako prilikom toga poginuo jedan i ranjena četiri neprijateljska vojnika.¹³⁴

¹²⁸ *Ratni album 109. brigade*, 115.

¹²⁹ Gordan Laušić, *Zagrebački dragovoljci, Hrvatski vojnik*, 26. 03. veljače 1993., 17.

¹³⁰ Intervju Vlado Gruić, 24. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor

¹³¹ *Ratni album 109. brigade*, 117.

¹³² *Ratni album 109. brigade*, 117.

¹³³ Intervju Zoran Beuković, 23. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor

¹³⁴ *Ratni album 109. brigade*, 119.

3. 5 **Doprinos 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna na drugim bojištima tijekom 1992. godine**

Iako je na mjesto zapovjednika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna 27. siječnja 1992. godine došao Ivan Muić,¹³⁵ a dotadašnji zapovjednik Petar Lovrić prelazi na dužnost u obavještajnom sektoru HV-a. Smanjenjem intenziteta obrane Vinkovaca, koja je uslijedila poslije potpisivanja Sarajevskog primirja i kasnijeg raspoređivanja snaga UNPROFOR-a pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna sudjelovati će u obrani područja Hrvatske, ali i Bosne i Hercegovine, koji će se naći pod napadima velikosrpskih snaga. Pripadnici postrojbe bili su u stalnoj komunikaciji s Petrom Lovrićem, koji je u slučaju daljnjih vojnih zadaća mogao računati na svoje suborce. Tako su pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna sudjelovali kao dragovoljci na Južnom bojištu, točnije u zaustavljanju tenkovskog prodora generala Lisice, koji je zajedno sa koordiniranim napadom iz pravca istočne Hercegovine trebao presjeći južnu Hrvatsku.¹³⁶ Pripadnici pratećega voda 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, prethodno Samostalni vod dragovoljaca iz Sesevetskog Kraljevca, uspješno su odbili tenkovski napad u selu Čelebić kod Kupresa. Veliki doprinos u odbijanju napada imali su strani dragovoljci 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna Laurent Metral (Pierre) i Ian Francis Formstone. Ian Francis Formstone bio je dragovoljac iz Engleske, kao profesionalni vojnik je služio u Kraljevskoj artiljeriji, a pri tenkovskom napadu je koordinirao artiljerijsku vatru po neprijateljskim snagama, zbog koje je napad i prestao. Zoran Beuković, zapovjednik Minobacačke baterije 2. satnije „Sava“ se sjeća kako su napadi ovoga dragovoljca iz Engleske bili iznimno precizni. Također, tijekom zaustavljanja napadnih operacija JNA na Livanjskom bojištu sudjelovao je vod minobacača 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna.¹³⁷ Prilikom frontalnoga napada tenkova u pješачko – tenkovskoj borbi u Čelebiću poginuo je Laurent Metral, koji je i ujedno i jedini poginuli strani dragovoljac 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna. Lauren Metral pogođen je zrnom iz vojnoga transportera, nakon što je

¹³⁵ Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Zapovijed, Zapovjedništvo operativne zone Zagreb, Klasa: 802-01/92-14, Ur.broj: 5120-04/92-01/48, Zagreb, od 27. veljače 1992. godine, presliku dokumenta posjeduje autor

¹³⁶ Marijan, *Domovinski rat*, 215. – 216.

¹³⁷ Intervju Zoran Beuković, 23. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor; Ivan, Brigović, Natko Martinić Ivan Radoš, „Oslobađanje Hrvatskog juga“, *Hrvatski vojnik*, (2017.): 34. https://hrvatski-vojn timer.hr/wp-content/uploads/2018/01/knjizica_dubrovnik_2017.pdf. (ulaz ostvaren: 31. siječnja 2019. godine)

protutenkovskim oružjem pogodio prvi transporter.¹³⁸ Poslije neuspjelog brzog napada Kninski korpus prelazi u obranu, čime se odustaje od zamisli brzog zauzimanja Livna.¹³⁹

Kako je tijekom travnja 1992. godine započeo rat u Bosni i Hercegovini tako su neki pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna sudjelovali i u planiranju obrane Bosanske Posavine, odnosno područja između Bosanskog Šamca i Orašja. Prethodno je 5. veljače 1992. godine srušen most između Slavenskoga i Bosanskoga Šamca, s ciljem onemogućavanja pružanja pomoći iz Hrvatske.¹⁴⁰ Prva izviđanja srpskih snaga na tom području napravili su zapovjednik Petar Lovrić i Ivan Ivić – Bosanac te su svojim autoritetom, koji su stekli u obrani vinkovačkog bojišta, doprinijeli planiranju obrane Bosanske Posavine. Pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna bili su raspoređeni na području istočne Bosanske Posavine te su sudjelovali u borbenim djelovanjima hrvatskih snaga u Grebnicama i Oštroj luci. Formiranjem linije obrane na području istočne Bosanske Posavine pripadnici postrojbe su ostavili značajan doprinos, te je za naglasiti kako je linija obrane formirana tijekom proljeća 1992. godine ostala nepromijenjena do kraja Domovinskog rata.¹⁴¹ Isto tako su pripadnici Minobacačke baterije sudjelovali u obučavanju novoustrojenog Bosansko – Šamačkog artiljerijskog divizijuna, koji je bio opremljen minobacačima od 120 mm.¹⁴² Tijekom proljeća 1992. godine Minobacačka baterija dobila je program za navođenje minobacačkih granata „Symbol“, koji je programirala zagrebačka programerska tvrtka Team. Odlika toga programa bila je što je imao mogućnost dobivanja podataka o daljini za minobacački napad, koji je po daljinaru mogao dobiti traženu točku napada. Pri čemu se preciznost minobacačke vatrene podrške znatno poboljšala i doprinijela obrani tog dijela Bosanske Posavine.¹⁴³ Bosanska Posavina od sredine svibnja 1992. godine postaje zona djelovanja Tuzlanskog korpusa JNA te se intenziviraju napadne akcije neprijatelja.¹⁴⁴ Po sjećanju Jasne Žumbar u trenucima kada su pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna dolazili u Bosansku Posavinu, riječi domicilnoga stanovništva bile su da se osjećaju sigurno.¹⁴⁵ Tako je potrebno istaknuti kako su pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, osim u zadržavanju napadnih operacija

¹³⁸ Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Popis poginulih pripadnika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, presliku dokumenta posjeduje autor; Katarina Lujak, „I stranci su branili Hrvatsku – sjećanje na Nicolliera i Metrala“. <http://hu-benedikt.hr/?p=4579>(ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine

¹³⁹ Marijan, *Domovinski rat*, 215.

¹⁴⁰ Marijan, *Domovinski rat*, 242.

¹⁴¹ Intervju Petar Lovrić, 18. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor

¹⁴² Intervju Zoran Beuković, 23. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor

¹⁴³ *Ratni album 109. brigade*, 119.

¹⁴⁴ Marija, *Domovinski rat*, 241.

¹⁴⁵ Intervju Jasna Žumbar, 15. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor

neprijateljskih snaga na područje istočne Slavonije, sudjelovali i u obrani istočne Posavine tijekom početka napadne operacije „Koridor“ velikosrpskih snaga.

Ratna zadaća održavanja obrambene linije na istočnoslavonskom, odnosno vinkovačkom, bojištu završava se 20. svibnja 1992. godine, kada se postrojba s oko 300 pripadnika vraća u Zagreb.¹⁴⁶ Poslije odmora koji je trajao do 31. svibnja 1992. godine, prema zapovjedi general-pukovnika Bože Budimira 83. samostalni zagrebački bataljun trebalo je rasformirati te podrediti drugim postrojbama Hrvatske vojske. Također, kako se radilo o dragovoljačkoj postrojbi pripadnike koji su prethodno bili zaposleni na poslovima koji su značajni za državu trebalo je vratiti na radno mjesto. Uz to 83. samostalni zagrebački bataljun je imao veliki udio studenata u svome ljudstvu tako su prema odluci studenti imali pravo na demobilizaciju i nastavak studija. Preostali pripadnici biti će raspoređeni po drugim postrojbama Hrvatske vojske.¹⁴⁷ Tako je 1. satnija 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna sudjelovala u držanju linije obrane u Sunji, prilikom čega će se minobacačko oruđe koje je prije bilo u sastavu 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, predati iz sastava 165. brigade „R“ HV u sastav 103. brigade,¹⁴⁸ dok kasnije kao dio 144. brigade HV-a sudjeluje na bojištu oko Sinja. Glavna zadaća postrojbe bilo je zadržavanje linije fronte, a prilikom jednoga uspješnoga izviđanja izviđači prve satnije uspjeli su skinuti srpsku zastavu u selu Mirlović Polje. Poslije uspješnoga sudjelovanja na sinjskom bojištu, postrojba koja se prema zapovjedi Zapovjedništva obrane grada Zagreba klasificira kao samostalna satnija 83. samostalnog bataljuna „R“ HV upućuje se na dubrovačko bojište gdje je uključena u III. Bataljun 148. brigade HV. Posljednji poginuli pripadnik postrojbe je Hrvoje Ristić koji je poginuo u minskom polju 23. srpnja 1992. godine. 83. samostalni zagrebački bataljun se formalno ukida sa 31. srpnjem 1992. godine.¹⁴⁹

Iako su se pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna 20. svibnja 1992. godine vratili u Zagreb, i dalje su bili prisutni na području Privlake, ali u humanitarnom smislu. Tako je važno naglasiti kako su supružnici Ivan Ivić i Jasna Žubmar tijekom ljeta 1992. godine više puta donijeli pomoć zagrebačkog Caritasa privlačkim obiteljima koje su bile u potrebi, o čemu

¹⁴⁶ Miroslava Kreča, „Zatreba li, vraćamo se!“, *Novi Vjesnik*, 21. svibnja 1992., 28C

¹⁴⁷ Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Izvod iz Zapovijedi za ukidanje i demobilizaciju postrojbi 3. Operativne zone Zagreb, Klasa: SP 801-01/92-13, Ur. Broj: st. pov. S120-04/92 – 10/10, od 29. lipnja 1992. godine, presliku dokumenta posjeduje autor

¹⁴⁸ Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Primopredaja MB 120 i BsT, zapovijed, Klasa: 803-05/92-01, Urbroj: 1097-07/92-2491, Zagreb, od 15. lipnja 1992. godine, presliku dokumenta posjeduje autor

¹⁴⁹ Tanocki, Smajić *Ratni album 109. brigade*, 114.; Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Zapovijed, Zapovjedništvo obrane grada Zagreba, Klasa: 8/92-01/07, Ur.br: 3111-02/2-92-283-2, od 2. srpnja 1992. godine, presliku dokumenta posjeduje autor; Davor Marijan, *144. brigada HV Sesevete : 1991.-1995.* (Sesevete: Muzej Prigorja, 2008.), 37.-41.; Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Popis poginulih pripadnika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna

postoji i pisani trag, odnosno zahvalnica od strane zapovjednika 109. brigade u Privlaci.¹⁵⁰ Ono što je važno naglasiti kada se govori o pripadnicima 83. samostalnog zagrebačko bataljuna je to da su se dragovoljno javili na sudjelovanje u pomoći istočnoj Hrvatskoj, osobama koje su ostavile svoje poslove i obitelj te se odlučili na sudjelovanje u obrani Hrvatske. Radilo se o ljudima koji nisu bili profesionalni vojnici, već ih je želja za obranom Hrvatske iz dojučerašnjih bolničara, rendgen tehničara, poduzetnika ili studenata učinila vojnicima. Jedan od takvih primjera je zapovjednik Pratećeg voda 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna (Samostalnog voda Sesvetski Kraljevec) koji je krenuo u Domovinski rat kao radnik u Končaru, da bi 2013. bio umirovljen s činom brigadira središnjice za upravljanje osobljem u Hrvatskoj vojsci.¹⁵¹ Isto tako, potrebno je istaknuti i pripadnike srpske nacionalne manjine, koji su s iznimnom motivacijom krenuli u obranu Hrvatske te su na taj način iskazali lojalnost i doprinijeli obrani Hrvatske. Zapovjednik Petar Lovrić navodi kako su činili oko 20% 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, a isto potvrđuje i Jasna Žumbar za stanje u Minobacačkoj bateriji.¹⁵² Također, važno je istaknuti i karijere bivših pripadnika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna u civilnom sektoru. Ratni zapovjednik postrojbe Petar Lovrić je bio dugogodišnji predsjednik Hrvatske udruge poslodavaca, a nekadašnji vojnik Ante Ramljak je bio posebni izaslanik za Agrokor.¹⁵³

¹⁵⁰ Intervju Jasna Žumbar, 15. siječnja 2019., transkript intervjuja posjeduje autor; Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Zahvalnica Ivanu Iviću

¹⁵¹ Intervju Vlado Gruić, 24. siječnja 2019., transkript intervjuja posjeduje autor

¹⁵² Intervju Jasna Žumbar, 15. siječnja 2019.; Intervju Petar Lovrić, 18. siječnja 2019., transkript intervjuja posjeduje autor

¹⁵³ Ivan Kristović, „ Ratni put novog 'šefa' Agrokor: 'Kao dragovoljac, javio se za proboj u Vukovar' “<https://www.vecernji.hr/vijesti/ratni-put-novog-sefa-agrokora-kao-dragovoljac-javio-se-za-proboj-u-vukovar-1162213> (ulaz ostvaren 31.siječnja 2019. godine)

3. 6 Strani dragovoljci u 83. samostalnom zagrebačkom bataljunu

U obrani Hrvatske doprinos su imali i strani dragovoljci, koji su iz različitih zemalja dolazili pomoći hrvatskim braniteljima u obrani domovine. Prema određenim izvorima ukupan broj stranih branitelja je oko 1000, kada se gledaju sva bojišta na kojima se vodio Domovinski rat, kako ono u Hrvatskoj, tako i u Bosni i Hercegovini.¹⁵⁴ Broj stranih dragovoljaca se uvelike razlikuje, tako je prema popisu Udruga međunarodnih dragovoljaca Domovinskog rata evidentirano 445 stranih dragovoljaca.¹⁵⁵ Tako je 83. samostalni zagrebački bataljun, a osobito njegova 3. satnija značajan upravo po tome što su u svom sastavu imale velik broj stranih dragovoljaca. Tijekom djelovanja na bojištu istočne Hrvatske kroz 83. samostalni zagrebački bataljun je prošlo oko 50 stranih dragovoljaca iz Njemačke, Francuske, Nizozemske, Rusije i Engleske.¹⁵⁶ Imajući u vidu kako je 83. samostalni zagrebački bataljun brojio oko 450 pripadnika radi se o velikom udjelu stranih dragovoljaca. Razlog velikom broju stranih dragovoljaca ratni zapovjednik 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna Petar Lovrić objašnjava time kako je 83. samostalni zagrebački bataljun bila homogena postrojba, nalazila se na području koje je bilo pod stalnim vojnim djelovanjem i imala pripadnike koji su bili otvoreni za strane dragovoljce. Isto tako, s obzirom na zahtjevnost obrane aktivnog bojišta, strani dragovoljci su se vrlo brzo mogli priviknuti na ratne uvjete.¹⁵⁷ Broj pripadnika koji su dulje ostali u sastavu 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna te su evidentirani na popisu stranih dragovoljaca je 22, no ne odnosi se na konačan broj stranih dragovoljaca koji su sudjelovali u postrojbi. Prema analizi popisa najveći broj pripadnika, njih 9, je bilo iz Velike Britanije, 3 pripadnika su bila iz Njemačke, 2 pripadnika su bila iz Francuske, dok je po 1 pripadnik bio iz SAD-a, Poljske, Mađarske, Bugarske, Iraka, Italije i Kanade.¹⁵⁸ Zapovjednik pratećeg voda 3. satnije 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna Vlado Gruić prisjeća se kako su prva dva strana dragovoljca bili Škot Martin Cruickshank i Francuz Laurent Metral (Pierre Massonier), koji su zaustavljeni jer su samostalno krenuli u proboj za Vukovar u trenutcima kada je Vukovar bio pred padom. Poslije je Vlado Gruić za zadaću upoznavanja stranih dragovoljaca postavio Laurenta Metrala, te ih je on intervjuirao u kući u kojoj je Prateći vod 83. samostalnog

¹⁵⁴ Tomislav Vuković, „POVJESNIČAR TOMISLAV ŠULJ BORI SE ZA DOSTOJANSTVO STRANIH DRAGOVOLJACA U DOMOVINSKOM RATU »Nisu došli voditi vjerski ili politički rat, nego braniti slobodu i pravdu«, <https://www.glas-koncila.hr/povjesnicar-tomislav-sulj-bori-se-za-dostojanstvo-stranih-dragovoljaca-u-domovinskom-ratu/> (ulaz ostvaren 29. siječnja 2019. godine)

¹⁵⁵ Hrvatski vojnik, <https://hrvatski-vojnik.hr/bili-smo-hrvatski-vojnici/>, ulaz ostvaren: 31. siječnja 2019. godine

¹⁵⁶ Gordan Laušić, Zagrebački dragovoljci, *Hrvatski vojnik*, 26. 03. veljače 1993., 17.

¹⁵⁷ Intervju Petar Lovrić, 18. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor; Vesna Pintarić, „Bili smo Hrvatski vojnici!“, <https://hrvatski-vojnik.hr/bili-smo-hrvatski-vojnici/> (ulaz ostvaren 29. siječnja 2019. godine)

¹⁵⁸ Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Popis stranih dragovoljaca

zagrebačkog bataljuna bio smješten. Laurent Metral je tradiciju vojnog služenja Legije stranaca preuzeo od svoga oca. Dok je osim službe u Legiji stranaca bio i diplomirani inženjer geologije te je uz materinji francuski, poznao još dva strana jezika.¹⁵⁹ Zanimljivo je kako je u 3. samostalnoj zagrebačkoj satniji bio i dragovoljac iz Iraka kojeg su suborci zvali „Samuraj“. Prema sjećanjima Petra Lovrića i Vlade Gruića, radilo se o iznimno vojno talentiranome i motiviranome stranom dragovoljcu, koji se, kao član ugledne i elitne iračke obitelji koja je stoljećima njegovala vojnu tradiciju, školovao na Vojnoj akademiji u Iraku. U kasnijem sudjelovanju pripadnika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna na Livanjskom bojištu bio je suborac sa Britancima koji su bili pripadnici 7. oklopne divizije britanske vojske „Pustinjski štakori“, koja je prethodno sudjelovala u Zaljevskom ratu protiv Iraka. Tako su se dojučerašnji neprijatelji našli skupa na istoj strani u obrani Republike Hrvatske.¹⁶⁰ Važno je istaknuti i dragovoljca iz Poljske Bogdana Bartosika, koji je zbog rodbinskih veza bio povezan s Hrvatskom i kao takav je osjetio potrebu sudjelovati u obrani Republike Hrvatske. Naime, Bogdanu Bartosiku je baka Gordana Matijić tijekom 1947. godine emigrirala iz Jugoslavije. Bogdan Bartosik u 83. samostalni zagrebački bataljun pristupa 18. ožujka 1992. godine, tijekom raspoređivanja postrojbe na zoni Trbušanci. Bogdan Bartosik je u postrojbu došao s prethodnim iskustvom tromjesečnog rata u Angoli, kada je u intervenciji UN-ovih snaga bio ranjen kao pripadnik 56. puka jurišnih helikoptera poljske vojske. Potrebno je dodatno naglasiti kako je tijekom sudjelovanja u ratu u Angoli bio ranjen od strane Angolsko – kubanske vojske. Svoje iznimno ratničko iskustvo pokazuje prilikom početka rata u Bosanskoj Posavini kada postaje organizator obrane i sudjeluje u diverzantskim akcijama protiv agresorske vojske. Prilikom obrane sela Vidovica uništava tenkove T-34 i T-55, dok je tijekom napada velikosrpske vojske na Grebnice uništio T-34. Potvrda iznimnih vojničkih sposobnosti Bogdana Bartosika je i zarobljavanje tenka T-55 prilikom napada na selo Zorane i predavanje tenka snagama Teritorijalne obrane Bosne i Hercegovine.¹⁶¹ Broj stranih pripadnika opao je pri dolasku snaga UNPROFOR-a na područje istočne Hrvatske i zakona kako se strani državljani ne smiju boriti na tlu Republike Hrvatske. Osim toga, poslije potpisivanja Sarajevskoga primirja, vinkovačko bojište stabiliziralo se i postalo je tijekom proljeća 1992. godine manje aktivno te će strani

¹⁵⁹ Intervju Vlado Gruić, 24. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor

¹⁶⁰ Intervju Petar Lovrić, 18. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor

¹⁶¹ Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Bogdan Bartosik – KARAKTERISTIKA, Klasa: 119-01/92-01, Ur. br. 3111-04/1 -2 -1067, Republika Hrvatska – Hrvatska vojska, Zapovjedništvo obrane grada Zagreba, presliku dokumenta posjeduje autor

dragovoljci, kao i ostali pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, pristupati drugim postrojbama Hrvatske vojske.¹⁶²

¹⁶² Intervju Petar Lovrić, 18. siječnja 2019., transkript intervjua posjeduje autor

4. Zaključak

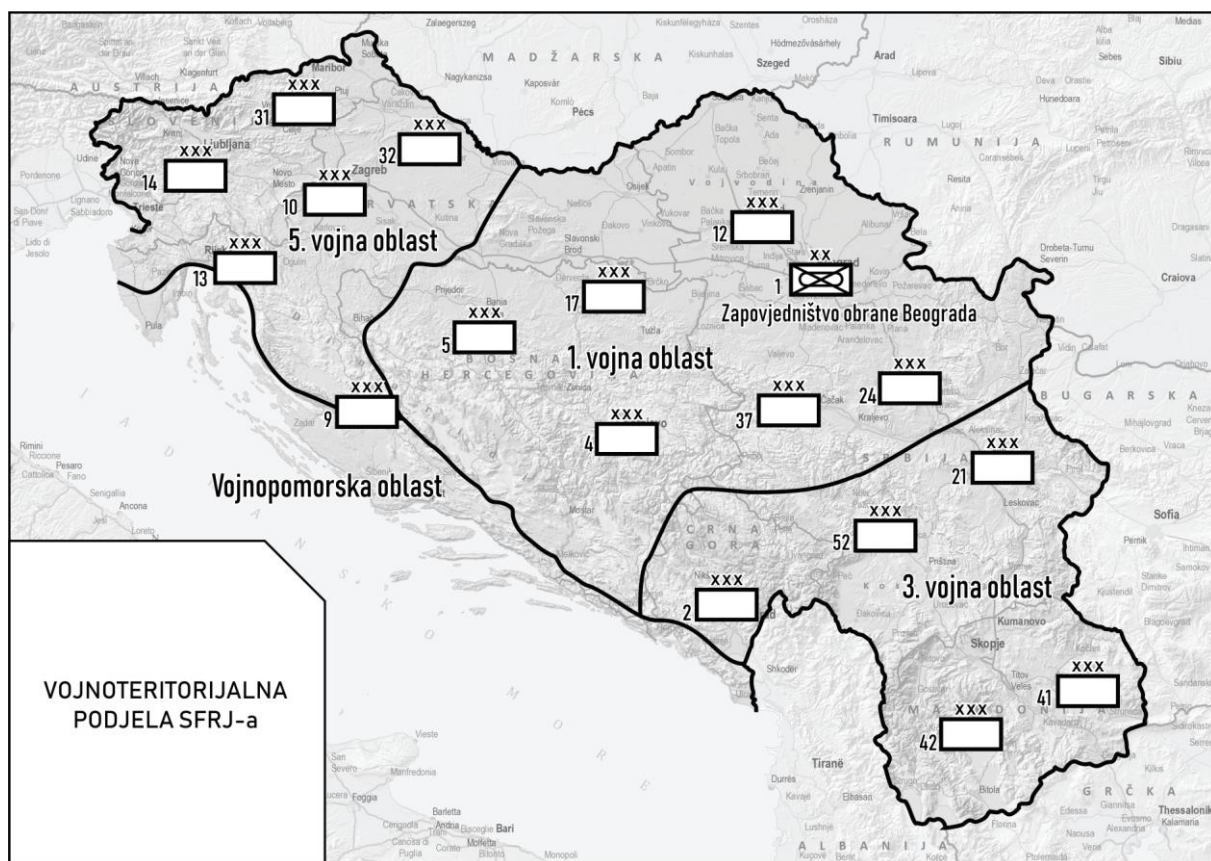
Usložavanjem situacije na bojištu istočne Hrvatske početkom listopada 1991. godine i prekidom komunikacije između Vinkovaca i Vukovara dolazi do zapovijedi Glavnog stožera Hrvatske vojske, na čelu s Antonom Tusom. u izvršavanju zapovijedi pokušaja proboja prema Marincima sudjelovale su i snage zagrebačkih dragovoljaca, koje su prethodno 10. listopada 1991. godine bile organizirane na Zagrebačkom velesajmu. Zadaća sudjelovanja prve dvije samostalne zagrebačke satnije u pokušaju napada na Marince bila je osiguravanje zaleđa te po probodu preuzimanje položaja od prve napadne grupe. Po neuspjelom probodu zagrebački dragovoljci raspoređuju se na prvoj crti obrane vinkovačke bojišnice. Tako su 1. i 2. samostalna zagrebačka satnija držale sjeverni dio obrane Vinkovaca u Nuštru, dok je 3. samostalna zagrebačka satnija preuzela položaje u srednjem dijelu obrane u naselju Slavija i ulici bana Jelačića, a 4. samostalna zagrebačka satnija je pak preuzela položaj u selu Privlaka, što je ujedno i južni dio obrane Vinkovaca. Svakako je potrebno istaknuti i Samostalni vod Sesevetski Kraljevec koji je bio u ulici bana Jelačića u Vinkovcima, a radilo se o skupini samoorganiziranih pojedinaca koji su imali cilj pomoći gradu Vukovaru. Iako je svim postrojbama prvotni cilj bilo sudjelovanje i proboj prema gradu Vukovaru, koji se padom Marinaca skupa s Bogdanovcima nalazio u potpunom okruženju neprijateljske vojske, nisu ga uspjeli ostvariti, no ostali su na istočnoslavonskom bojištu.

Hvalevrijedan doprinos zagrebačkih dragovoljaca je to što su ojačali liniju obrane na vinkovačkom bojištu i na taj način spriječili pad Vinkovaca, koji je po planovima JNA bio razvidan poslije pada Vukovara. Istočna Slavonija je od samoga početka planiranja napadnih operacija JNA u Hrvatskoj, kojima je rukovodio Veljko Kadijević, trebala biti centar iz kojega će se dalje nastaviti napadne operacije prema središnjoj Hrvatskoj. Konfiguracija terena u istočnoj Slavoniji svakako je išla na ruku napadača koji je bio višestruko nadmoćniji u odnosu na snage branitelja, posebice u oklopništvu i artiljeriji te zračnim snagama. Napadač je u ravničarskom području Slavonije mogao lako uvesti tenkovske i artiljerijske jedinice i ostvariti proboj hrvatske crte obrane. Razdoblje od sredine studenoga do početka prosinca 1991. godine je bilo posebno teško za branitelje, kod kojih je poslije pada Vukovara bio osjetan pad morala. U tom razdoblju počela je napadna operacija JNA, koja je Vinkovce trebale postaviti u potpuno okruženje poznata kao *Bosutske šume*. Upravo će zagrebački dragovoljci, uz naknadno uvedenu 105. brigadu Bjelovar, spriječiti napredovanje snaga JNA i pobunjenih Srba, što odražava važnost prisustva zagrebačkih dragovoljaca na vinkovačkom bojištu. Doprinos konsolidaciji obrane Vinkovaca, ali i manjim napadnim operacijama koje su se vodile na teritoriju pod

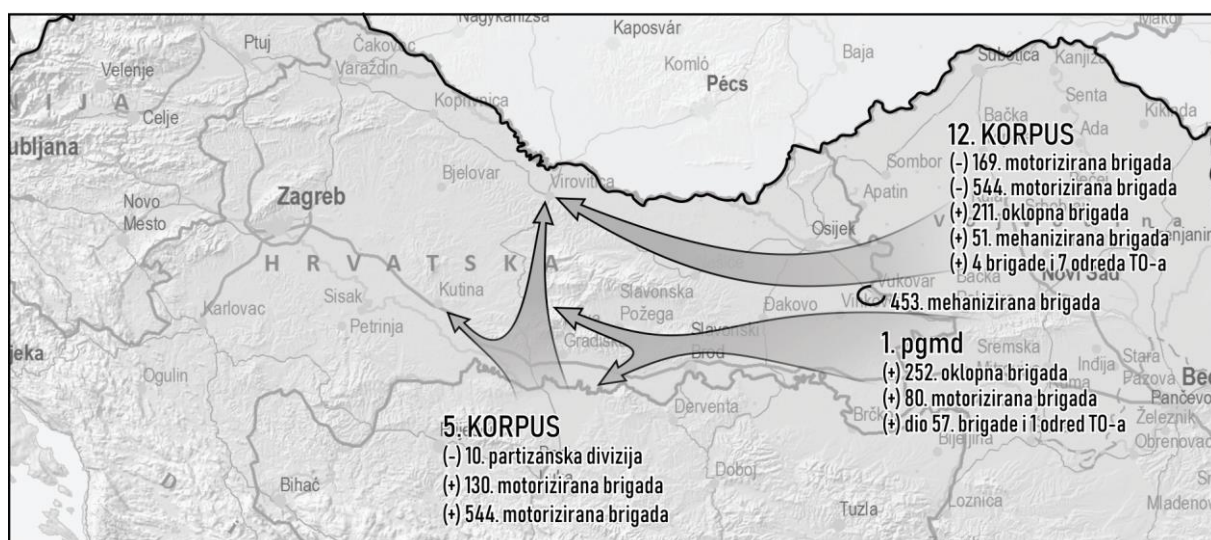
kontrolom agresora, napadima na Gradinu i na Mirkovce zagrebački dragovoljci su pokazali važnost svoje prisutnosti u obrani Vinkovaca i okolice. Postupnom normalizacijom situacije na vinkovačkom bojištu, poslije potpisivanja Sarajevskog primirja i dolaska snaga UNPROFOR-a, snage 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna prelazit će s vinkovačkog na druga bojišta Republike Hrvatske gdje će također biti uspješne. Poslije rasformiranja postrojbe veliki broj bivših pripadnika preći će u profesionalne brigade Hrvatske vojske i na taj način dati dodatan doprinos u obrani i oslobađanju Republike Hrvatske. Prema glavnoj tezi diplomskoga rada može se zaključiti kako su zagrebački dragovoljci, kasnije formirani u 83. samostalni zagrebački bataljun, uspjeli u važnoj zadaći obrane Vinkovaca i onemogućavanja agresorske vojske u pokušaja prodora kroz Slavoniju prema središnjoj Hrvatskoj. Iako se danas često javno manipulira s povijesnim činjenicama i često se pri analiziranju bojišta istočne Hrvatske sve svodi na obranu i pad Vukovara, smatram kako je obranu vinkovačkoga bojišta potrebno isticati zbog važnosti zaustavljanja neprijateljskoga napredovanja. U prilog ovoj tezi ide i izjava Davora Marijana u dokumentarnoj seriji HRT-a *Kako je obranjena Hrvatska*, da su snage koje su bile raspoređene na vinkovačkom bojištu uspjele obraniti Vinkovce i spriječiti prodor JNA, što ne bi trebalo biti u sjeni pada Vukovara. Zbog neistraženosti ove teme potrebno je napraviti daljnje historiografske analize.

5. Prilozi

Prilog 1: Vojne oblasti Jugoslavije poslije preustroja JNA planom *Jedinstvo*¹⁶³



Prilog 2: Plan napadnih operacija JNA u rujnu 1991. godine¹⁶⁴



¹⁶³ Tomislav Kovačić, „Napadna operacija 1. vojne oblasti Jugoslavenske narodne armije u jesen 1991. godine“, *Strategos*, (2012.): 14.

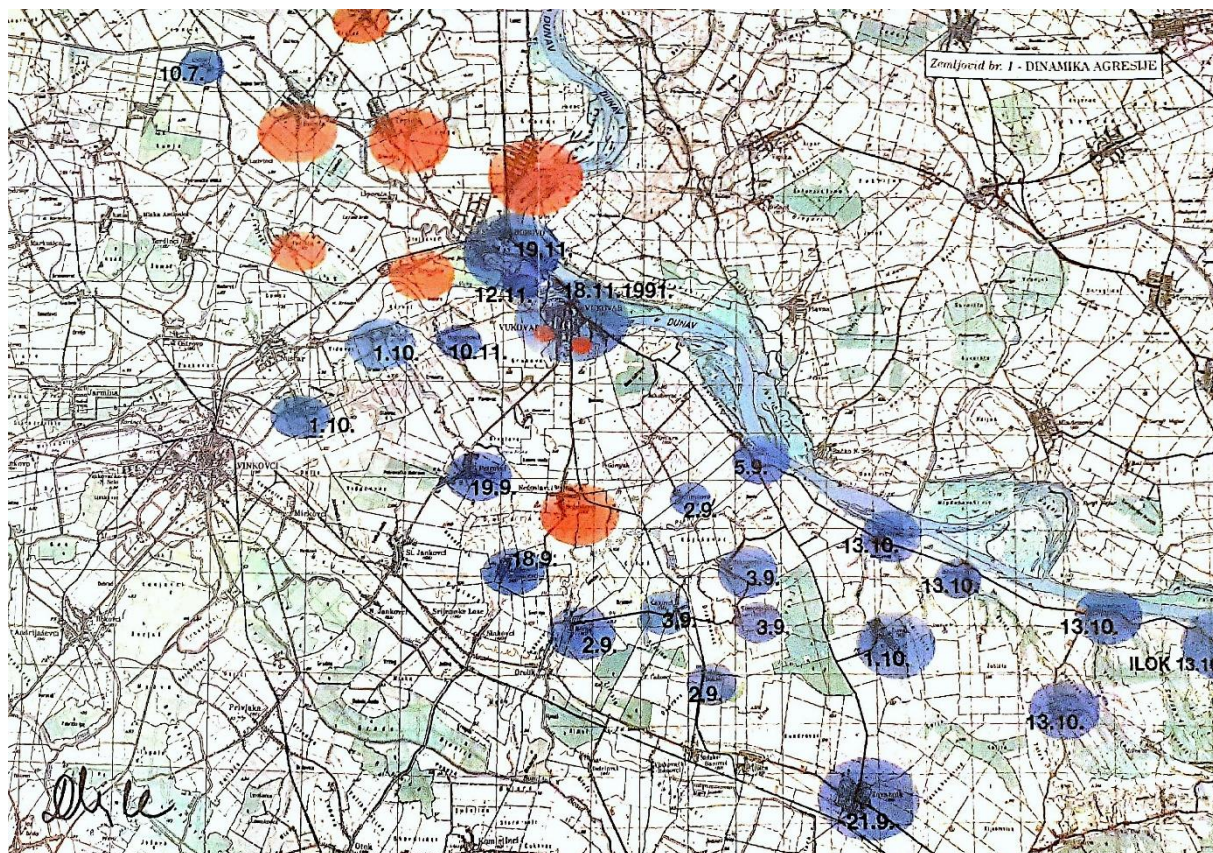
¹⁶⁴ Isto, 19.

Prilog 3: Provedba napadnog plana JNA od lipnja do prosinca 1991. godine¹⁶⁵



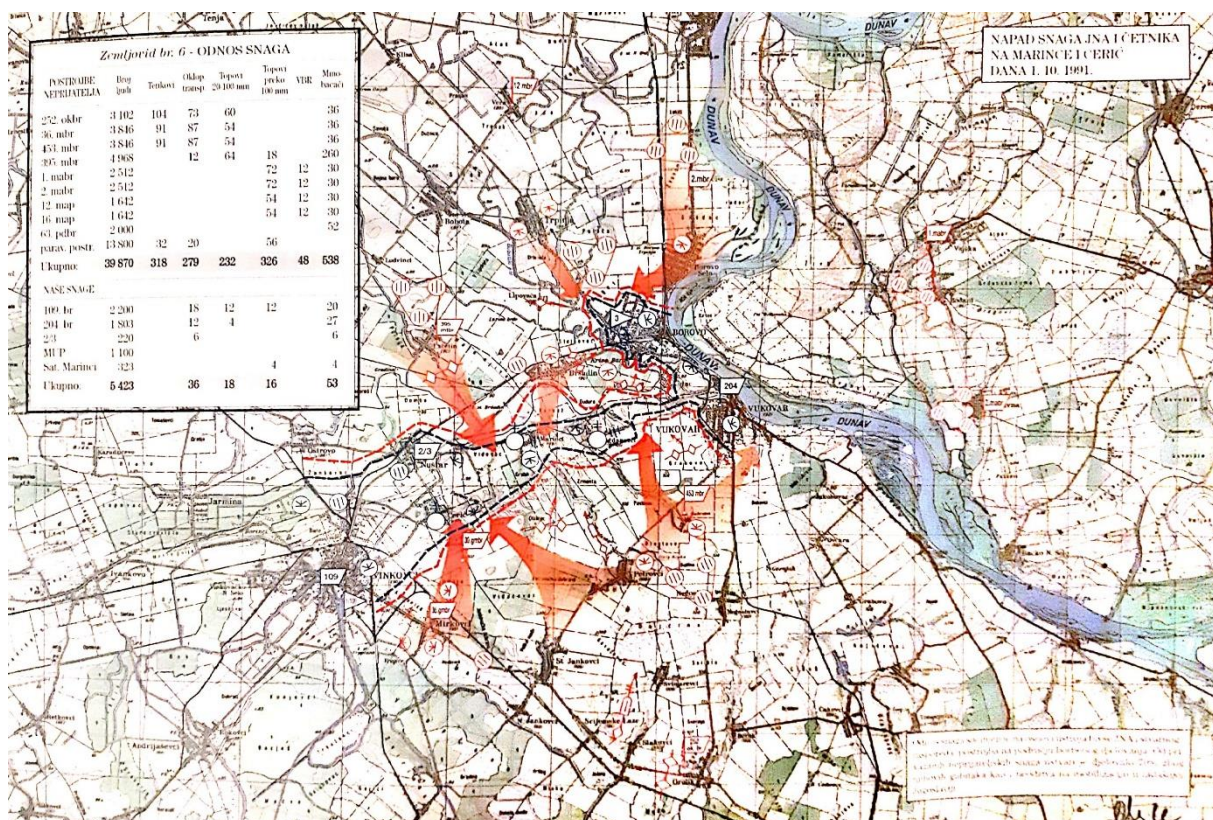
¹⁶⁵ Ante Nazor, *Republika Hrvatska i Domovinski rat : pregled političkih i vojnih događaja 1990., 1991.-1995./1998.* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011), 108.

Prilog 4: Okupacija hrvatskih mjesta u istočnoj Slavoniji i Srijemu po datumima
(crvenom bojom su označena mjesta koja su bila središta srpske oružane pobune protiv
Republike Hrvatske)¹⁶⁶



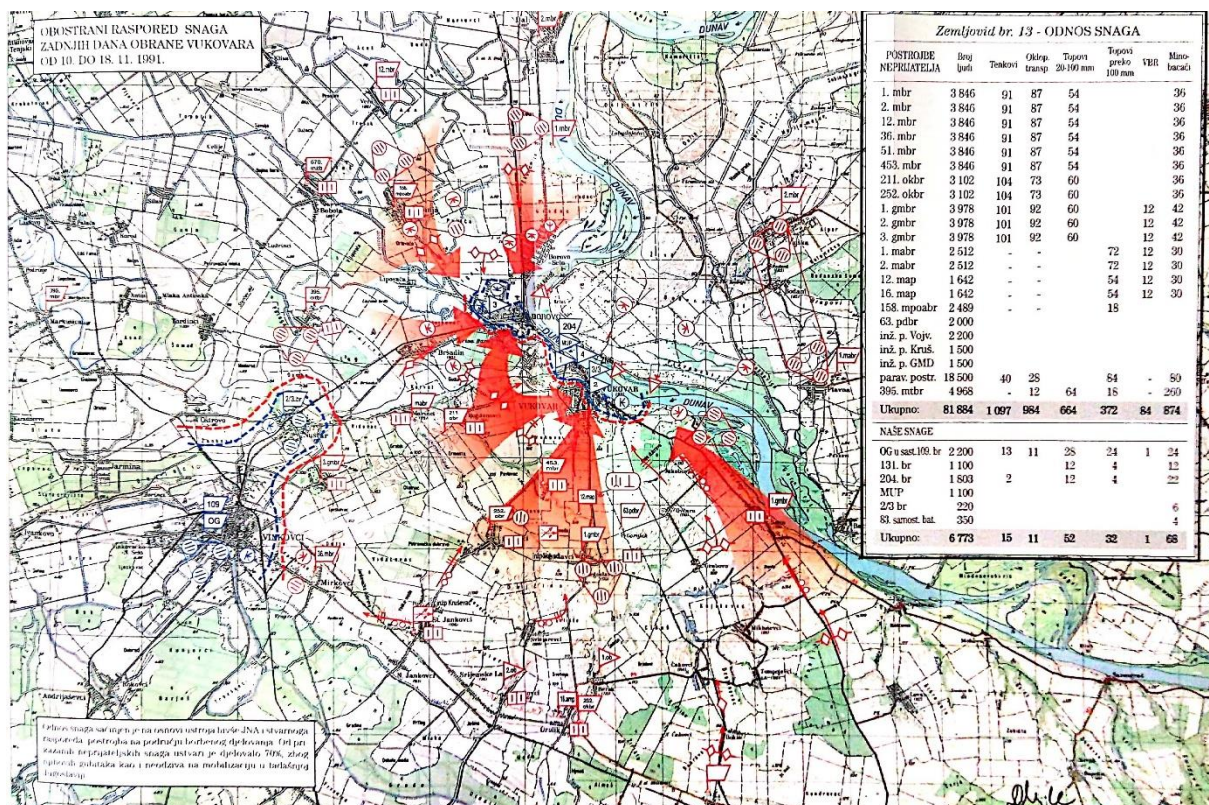
¹⁶⁶ Dedaković; Mirković-Nadž; Runtić, *Bitka za Vukovar*, 36.

Prilog 5: Napad JNA na Marince i Cerić 1. listopada 1991. godine¹⁶⁷



¹⁶⁷ Dedaković; Mirković-Nadž; Runtić, *Bitka za Vukovar, 100.*

Prilog 6: Raspored snaga JNA i pobunjenih Srba do okupacije Vukovara 18. studenoga 1991. godine¹⁶⁸



¹⁶⁸ Dedaković; Mirković-Nadž; Runtić, *Bitka za Vukovar*, 244.

This map illustrates the military situation in the Srebrenica region during the Bosnian War in July 1995. It shows the positions of various military units, including the 1st and 2nd Guards, and the 1st and 2nd Armies. The map also indicates the locations of the Srebrenica and Zepa enclaves, and the routes of the military advance. A legend in the bottom right corner provides symbols for military units, boundaries, and other geographical features. A scale bar indicates distances up to 10 km.

Map Details:

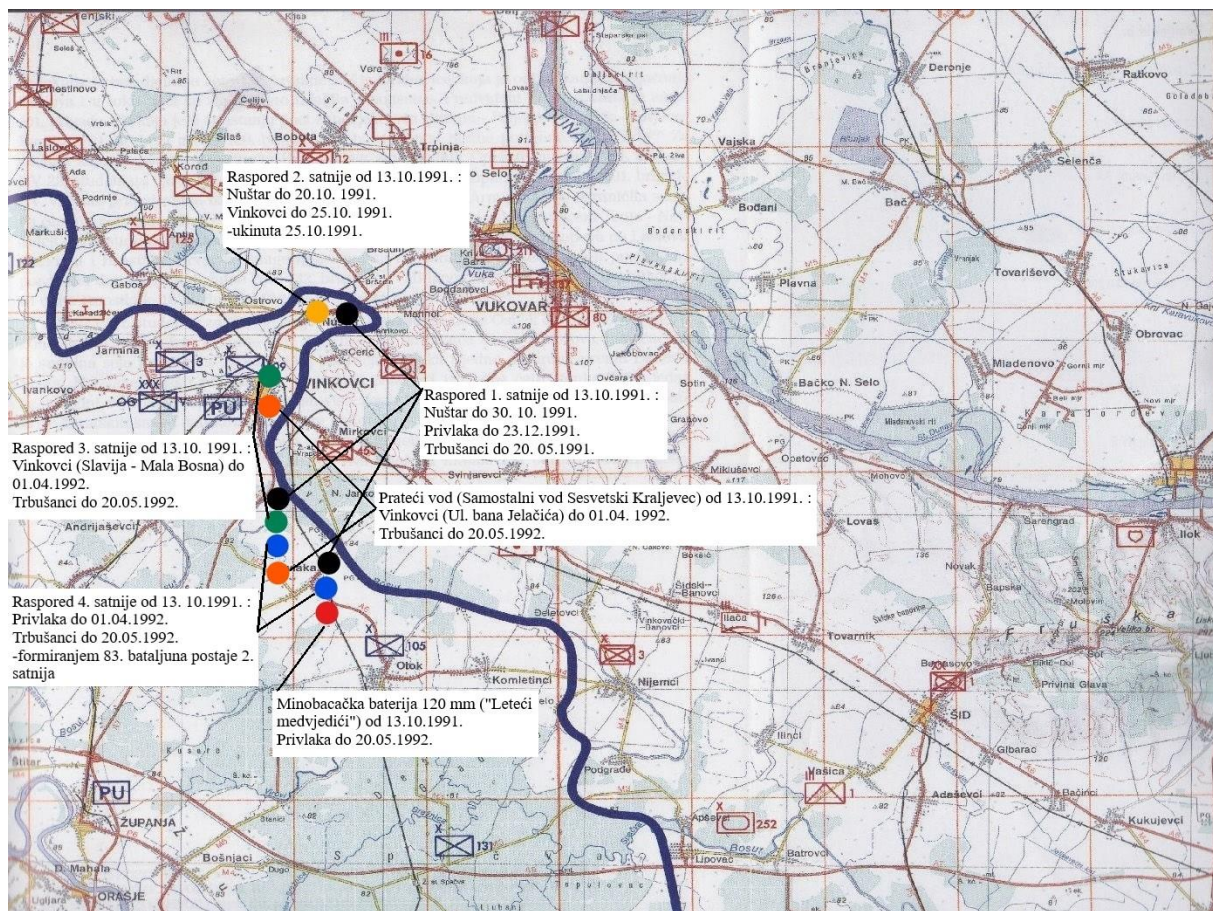
- Units and Positions:**
 - 1st Guards (1st Arm): 1st Guards (1st Arm) XXX, 1st Guards (1st Arm) XX, 1st Guards (1st Arm) X, 1st Guards (1st Arm) III.
 - 2nd Guards (2nd Arm): 2nd Guards (2nd Arm) X, 2nd Guards (2nd Arm) XX, 2nd Guards (2nd Arm) XXX.
 - Other units: 135, 106, 160, 130, 117, 101, 132, 51, 151, 169, 122, 505, 211, 453, 252, 152, 109, 124, 105, 130, 131, 18, 544, 12 (Novi Sad), 16, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857,

Prilog 8: Uspostavljena obrambena linija na vinkovačkom bojištu poslije pada Vukovara¹⁷⁰



¹⁷⁰ Željko Karaula, „Sudjelovanje 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara u obrani Istočne Slavonije (studen 1991. - srpanj 1992.)“, u *Zbornik Domovinski rat i njegovi društveno-ekonomski odrazi na razvoj hrvatskog istoka*, (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016.), 181.

Prilog 9: Raspored četiri samostalne zagrebačke satnije od 13. listopada 1991. godine do 20. svibnja 1992. godine (obrambena linija se tijekom toga razdoblja mijenjala)¹⁷¹



¹⁷¹, Željko Karaula, „Sudjelovanje 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara u obrani istočne Slavonije (studeni 1991. - srpanj 1992.)“, u *Zbornik Domovinski rat i njegovi društveno-ekonomski odrazi na razvoj hrvatskog istoka*, (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016.), 181., fotografija je preuzeta iz znanstvenog te su ucrtani položaji postrojbi zagrebačkih dobrovoljaca

Prilog 10: Zapovijed Glavnog stožera HV-a o slanju zagrebačkih dragovoljaca za pokušaj proboja prema Vukovaru¹⁷²



REPUBLIKA HRVATSKA
GLAVNI STOŽER HRVATSKE VOJSKE
ZAGREB

KLASA: 8/91-01/105
URBROJ: 5120-01-91-1
11.10.1991.godine

ZAPOVJEDNIŠTVU OZ OSIJEK
- ZAPOVJEDNIKU 124.BRIGADE i 109.br.
ZAPOVJEDNIŠTVU OZ ZAGREB, 1.br.ZNG
- MUP-Republike Hrvatske

Tijekom 10. i 11.listopada stanje na širem prostoru Vinkovci, Vukovar, izuzetno se usložilo i pogoršalo. Svi pokušaji da se braniteljima Vukovara i stanovništvu pruži odgovarajuća pomoć, kao i konvoj pod zaštitom snaga Evropske zajednice do sada nije uspio.

S ciljem energičnijeg borbenog djelovanja i spriječavanja neprijatelja da u naredna 2-3 dana ovlada Vukovarom

ZAPOVIJEDAM:

1. Zapovjedništvo OZ Osijek odmah će angažirati sve raspoložive snage i podršku u zoni, odlučno i energično razbiti snage neprijatelja i odbaciti ga od puta Vinkovci-Vukovar, čime stvoriti uvjete da se braniocima Vukovara i stanovništvu pruži pomoć i osigura evakuacija preko 200 ranjenika.

2. Za izvršenje ovog zadatka ojačavate se sa snagama jednog bataljuna, 1.brigade ZNG, 200 dobrovoljaca za obranu Vukovara iz Zagreba, specijalnom jedinicom ZNG i antiterorističkom jedinicom MUP-a iz Zagreba.

Zapovjednici ovih jedinica javiće se u toku noći 11./12. listopada u s. Ivankovo.

Antiteroristička jedinica MUP-a iz Zagreba, po izvršenom probou vraća se u bazu.

3. Popunu jedinica angažiranih u ovom zadatku, municijom i drugim borbenim potrebama izvršićemo po zahtjevu.

4. Za zapovjednika snaga angažiranih u probou određujem dopukovnika **DEDAKOVIĆ MILU**, a za operaciju u cjelini odgovoran je zapovjednik OZ Osijek pukovnik **Gorinšek Karlo**.

FF/BS



¹⁷² Privatni arhiv Petra Lovrića, Zapovijed, klasa: 8/91-01/105, URBROJ: 5120-01-91-1, 11.10.1991., godine, presliku dokumenta posjeduje autor.

Prilog 11: Zapovijed ministra obrane Gojka Šuška o formiranju 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna od 21. prosinca 1991. godine¹⁷³



O B R A N A
DRZAVNA TAJNA

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO OBRANE

ZAGREB
Klasa: DT 801-02/91-01/01
Ur. broj: 512-06-02-91-426
Zagreb, 21. prosinca 1991.

⊖ GSNO Zagreb

- 109. brigada HV "R" Vinkovci
- Operativna zona Zagreb

Na temelju Naredbe Vrhovnog zapovjednika oružanih snaga Republike Hrvatske o poduzimanju mjera pripravnosti i članka 50. i 56. Zakona o obrani ("Narodne novine", br. 49/91 i 53/A/91) donosim slijedeću

Z A P O V I J E D

1. Izvršite formiranje, popunu i mobilizaciju 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna sa 3 čete NG-9574.
2. Formiranje bataljuna izvršiti od dobrovoljaca - vojnih obveznika koji su na frontu kod Vinkovaca i Nuštra od listopada ove godine, a bili su razvrstani u tri samostalne čete.
3. 83. samostalni bataljun prepotčinjava se 109. brigadi HV Vinkovci.
4. Popunu bataljuna do pune formacije osigurati vojnim obveznicima sa područja GSNO Zagreb.
5. 83. samostalni zagrebački bataljun popuniti vojnim obveznicima slijedećih VES-i: 31102, 32501, 11105, 11204, 11214, 11812, te odobrenim brojem m/v.
6. Mjesto javljanja je Zagrebački velesajam, nakon popune jedinice, te osiguranja opreme i naoružanja.
7. GSNO Zagreb osigurat će prevoženje vojnih obveznika i izvršenje ove Zapovjedi.
8. O izvršenju ove Zapovjedi dužni ste nas izvjestiti.

PO MINISTAR

Gojko Sušak

DOSTAVITI:
- Glavnom stožeru Hrvatske vojske

¹⁷³ Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Zapovijed Gojko Šušak, Klasa: DT 801-02/91-01/01, Ur. broj: 512-06-02-91-426, presliku dokumenta posjeduje autor.



¹⁷⁴ Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Amblem 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna



¹⁷⁵ Znakovlje pobjednika Virtualna izložba povodom 25. obljetnice OSRH, Kategorija: 83. dobrovoljački bataljun – Zagreb. <http://znakovlje.morh.hr/category/postrojbe/83-dobrovoljacki-bataljun-zagreb/>. (ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine)

Prilog 14: Ulica bana Jelačića, prometnica između Vinkovaca i Mirkovaca, na kojoj su bili raspoređeni pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, slika 1.¹⁷⁶



Prilog 14: Ulica bana Jelačića, prometnica između Vinkovaca i Mirkovaca, na kojoj su bili raspoređeni pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, slika 2.¹⁷⁷



¹⁷⁶ Kako je obranjena Hrvatska, epizoda 11. <https://www.youtube.com/watch?v=TsGNIYwe81Y> (ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine)

¹⁷⁷ Isto

Prilog 15: Pripadnici 2. satnije „Sava“ 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna¹⁷⁸



Prilog 16: Zapovjednik 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna Petar Lovrić i zapovjednik 1. satnije 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna Nevenko Rendulić¹⁷⁹



¹⁷⁸ Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, fotografija 1

¹⁷⁹ Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, fotografija 2

Prilog 17: Razvaljeni bunker neprijateljske vojske poslije operacije na području Gradine¹⁸⁰



Prilog 18: Razvaljena transportna sredstva neprijateljske vojske poslije operacije na području Gradine¹⁸¹



¹⁸⁰ Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, fotografija 3

¹⁸¹ Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, fotografija 4

Prilog 19: Pripadnici 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna na području Gradine¹⁸²



Prilog 20: Slika poginuloga stranoga dragovoljca Laurenta Metrala¹⁸³



¹⁸² Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Amblem 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna

¹⁸³ Katarina Lujak, „I stranci su branili Hrvatsku – sjećanje na Nicolliera i Metrala“. <http://humbenedikt.hr/?p=4579>(ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine).

6. Popis izvora i literature

6.1 Neobjavljeni izvori

Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Amblem 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna.

Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, fotografija 1.

Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, fotografija 2.

Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, fotografija 3.

Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, fotografija 4.

Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Popis poginulih pripadnika 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Zapovijed Gojko Šušak, Klasa: DT 801-02/91-01/01, Ur. broj: 512-06-02-91-426, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petar Lovrić, Životopis Davor Oršanić, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Bogdan Bartosik – KARAKTERISTIKA, Klasa: 119-01/92-01, Ur. br. 3111-04/1 -2 -1067, Republika Hrvatska – Hrvatska vojska, Zapovjedništvo obrane grada Zagreba, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Izvod iz Zapovijedi za ukidanje i demobilizaciju postrojbi 3. Operativne zone Zagreb, Klasa: SP 801-01/92-13, Ur. Broj: st. pov. S120-04/92 – 10/10, od 29. lipnja 1992. godine, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, pismo Davor Rudić, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Popis stranih dragovoljaca.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Primopredaja MB 120 i BsT, zapovijed, Klasa: 803-05/92-01, Urbroj: 1097-07/92-2491, Zagreb, od 15. lipnja 1992. godine, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Spomenice pripadnicima 83. samostalnog zagrebačkog bataljuna. presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Zahvalnica Ivanu Iviću. presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Zapovijed, klasa: 8/91-01/105, URBROJ: 5120-01-91-1, 11.10.1991., godine, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Zapovijed, Zapovjedništvo operativne zone Zagreb, Klasa: 802-01/92-14, Ur.broj: 5120-04/92-01/48, Zagreb, od 27. veljače 1992. godine, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića, Zapovijed, Zapovjedništvo obrane grada Zagreba, Klasa: 8/92-01/07, Ur.br: 3111-02/2-92-283-2, od 2. srpnja 1992. godine, presliku dokumenta posjeduje autor.

Hrvatska, Privatni arhiv Petra Lovrića. Prijedlog za imenovanje zapovjednika postrojbi Hrvatske vojske, Ur. broj: 1005/01 -1 -125/92. presliku dokumenta posjeduje autor.

Intervju Jasna Žumbar, 15. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor.

Intervju Petra Lovrića, 18. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor.

Intervju Vlado Gruić, 24. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor.

Intervju Zoran Beuković, 23. siječnja 2019., transkript intervju posjeduje autor.

6. 2 Knjige i časopisi

Barić, Nikica. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990 – 1995..* Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.

Dedaković, Mile. Mirković-Nadž, Alenka. Runtić, Davor, *Bitka za Vukovar*. Vinkovci: Neobična naklada, 2000.

Domovinski rat : pregled političke i diplomatske povijesti. ur. Nazor, Ante. Pušek, Tomislav. Zagreb: Nakladni zavod Globus : Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2018.

Grgurovac, Martin *Vinkovci i okolica, ratne devedesete : slikopisne memoralijske : 1991.-1997..* Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2014.

Karaula, Željko „Sudjelovanje 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara u obrani Istočne Slavonije (studen 1991. - srpanj 1992.)“, u *Zbornik Domovinski rat i njegovi društveno-ekonomski odrazi na razvoj hrvatskog istoka*, (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016.), 169. – 192.

Kovačić, Tomislav. „Napadna operacija 1. vojne oblasti Jugoslavenske narodne armije u jesen 1991. godine“, *Strategos*, (2012.): 7. -25.

Marijan, Davor. „Zamisao i propast napadne operacije JNA u rujnu 1991.“, *Časopis za suvremenu povijest*, br.2. (2012.): 251. -275.

Marijan, Davor. *144. brigada HV Sesvete : 1991.-1995..* Sesvete: Muzej Prigorja, 2008.

Marijan, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Despot infinitus: Hrvatski institut za povijest, 2016.

Marijan, Davor. *Obrana i pad Vukovara*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2013.

Marijan, Davor. *Slom Titove armije : Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije : 1987. – 1992..* Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga : Hrvatski institut za povijest, 2008.

Mladen Kevo, *Istočnoslavonska ratna kronika*. Vinkovci: vlastita naklada, 1992. – 1993.

- Nazor, Ante. *Republika Hrvatska i Domovinski rat : pregled političkih i vojnih događaja 1990., 1991.-1995./1998.*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011.
- Ratni album 109. brigade HV Vinkovci : od osnivanja do 15.5. 1992.*. ur. Tanocki, Zvonimir. Smajić, Antun. Vinkovci: Privlačica, 1992.
- Runtić, Davor. 1991., *Vukovar – Vinkovci*. Vinkovci: Neobična naklada, 1999.
- Runtić, Davor. *Od Borova sela do Sarajevskog primirja*. Vinkovci: Neobična naklada, 2006.
- Runtić, Davor. *Rat prije rata: Vinkovci - Vukovar: 11. siječnja - 11. rujna 1991.*. Vinkovci: Davor Runtić, 1994.
- Runtić, Davor. *Rat: Vinkovci - Vukovar : 12. rujna 1991 - 3. siječnja 1992*. Vinkovci: Vinkovačke jeseni: Gradski muzej Vinkovci, 1992.
- Runtić, Davor. *Vukovar i istočno bojište: Domovinski rat, knjiga druga*. Vinkovci: Raslina: vlastita nakl., 2009.
- Tanocki, Zvonimir. *Vinkovci u Domovinskom ratu*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2012.
- Topić, Dario. Špišić, Davor. *Slavonska krv: kronologija rata*. Osijek: Glas Slavonije, 1992.

6.3 Mrežni izvori

Brigović, Ivan. Martinić Natko Jerčić, Ivan Radoš, „Oslobađanje Hrvatskog juga“, Hrvatski vojnik, (2017.): 4-35. https://hrvatski-vojnik.hr/wp-content/uploads/2018/01/knjizica_dubrovnik_2017.pdf. (ulaz ostvaren: 31. siječnja 2019. godine)

Kako je obranjena Hrvatska, epizoda 11. <https://www.youtube.com/watch?v=TsGNIYwe81Y> (ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine)

Kristović, Ivan. „Ratni put novog 'šefa' Agrokora: 'Kao dragovoljac, javio se za proboj u Vukovar'“ <https://www.vecernji.hr/vijesti/ratni-put-novog-sefa-agrokora-kao-dragovoljac-javio-se-za-proboj-u-vukovar-1162213> (ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine)

LIBRARY OF CONGRESS, Balkan battlegrounds <https://www.loc.gov/resource/g6841sm.gct00210/?st=gallery> (ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine)

Lujak, Katarina, „I stranci su branili Hrvatsku – sjećanje na Nicolliera i Metrala“. <http://hubenedikt.hr/?p=4579>(ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine)

Pintarić, Vesna. „Bili smo Hrvatski vojnici!“, <https://hrvatski-vojnik.hr/bili-smo-hrvatski-vojnici/> (ulaz ostvaren 29. siječnja 2019. godine)

Vuković, Tomislav. „POVJESNIČAR TOMISLAV ŠULJ BORI SE ZA DOSTOJANSTVO STRANIH DRAGOVOLJACA U DOMOVINSKOM RATU »Nisu došli voditi vjerski ili politički rat, nego braniti slobodu i pravdu«“, <https://www.glas-koncila.hr/povjesnicar-tomislav-sulj-bori-se-za-dostojanstvo-stranih-dragovoljaca-u-domovinskom-ratu/> (ulaz ostvaren 29. siječnja 2019. godine)

Znakovlje pobjednika Virtualna izložba povodom 25. obljetnice OSRH, Kategorija: 83. dobrovoljački bataljun – Zagreb. <http://znakovlje.morh.hr/category/postrojbe/83-dobrovoljacki-bataljun-zagreb/>. (ulaz ostvaren 31. siječnja 2019. godine)

6. 4 Novinski članci

Mladen Kevo, Kako je „Sava“ obranila Bosut, *Glas Slavonije*, 05. veljače. 1992.,
Gordan Laušić, Zagrebački dragovoljci, *Hrvatski vojnik*, 26. 03. veljače 1993., 17.
Miroslava Kreča, „Zatreba li, vraćamo se!“, *Novi Vjesnik*, 21. svibnja 1992., 28C